



LIBER PRIMUS LOGICAE

DE IDEIS, EARUMQUE SIGNIS

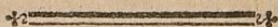
SEU VOCIBUS.

P A R S I.

DE IDEIS.

C A P U T I.

IDEAE NOTIO EXPONITUR.



§. I.

*Quid ideae nomine intellexerint
scholastici ?*



Ideam Peripateticoscholastici dicebant
quandam rei imaginem, quam in-
tuyendo mens rem ipsam ex illorum
sententia adprehendit; eamque a mente non mi-
nus, quam re ipsa distingui asserebant; Unde,
qui

qui ipsam quoque mentis adprehensionem ideam vocare coeperunt, ideam in formalem & objectivam divisere. Verum ejusmodi imaginem, quae tam a mente, quam a rebus distincta sit, nonnisi in scholasticorum cerebro existere, verique absurdam esse suo loco demonstrabimus: unde nec data ideae divisio subsistit, sed mere scholastica, id est, imaginaria est.

§. 2.

Idea quid sit.

Idea nomine illam mentis nostrae cogitationem passim intelligunt, qua quid nobis repraesentamus nuda, nihil de eo affirmantes aut negantes. Unde definiiri in scholis idea solet, quod sit *aliquis in mente representatio sine affirmatione & negatione*. Idea igitur a mente non distinguitur, sed mens ipsa est quidpiam sibi repraesentans: illud vero, quod a mente exhibetur, ideae objectum esse dicitur.

§. 3.

Idearum differentia.

Idea inter se differunt vel ratione originis vel ratione objecti, vel ratione ipsius denique repraesentationis: unde habentur variae idearum divisiones, quas distinctis capitibus seorsum nunc exponemus.

* * *

CA-

C A U T I I.

DIVISIO IDEARUM RATIONE ORIGINIS.

§. 1.

Divisiones idearum ratione originis in scholis receptae.

Ideas ratione originis in adventitias, factitias & innatas alii, alii omissis innatis in adventitias &, ut ajunt, fictitias dividunt.

§. 2.

Divisio nostra idearum ratione originis.

Nobis omnis idea ratione originis vel intuitiva est seu talis, quae ~~ex rerum intuitu~~ vel per sensus immediate acquiritur, vel rationalis, ut quae ex intuitivis mediante scilicet attentione, abstractione, reflectione &c. in nobis formatur. Ut tamen, quae in data divisione occurrunt, a Tyronibus quoque intelligi queant, quaedam hic de animae facultatibus ex Psychologia subjicimus.

§. 3.

Mentis humanae facultates.

Facultates animae (illas hic solum attendimus, quae ad cognitionem pertinent) in superiores & inferiores dividunt. Ad inferiores revocant sensus, imaginationem, abstractionem (sensualem scilicet) fictionem, memoriam pariter sensualem. Superioribus attentionem, reflectionem, rationem &c. comprehendunt. De singulis seorsim differemus.

§. 7.

§. 4.

De sensibus, eorumque distinctione.

Sensus est facultas animae percipiendi objecta extra nos posita, mediante mutatione facta in organo proprii corporis, ac pro diversitate organorum in corpore humano quintuplex distinguitur, sensus scilicet visus, auditus, gustus, odoratus & tactus.

§. 5.

Quid sit sensatio, & quaenam ad eam requirantur?

Est igitur sensatio perceptio rei extra nos positae mediante mutatione facta in organo proprii corporis: atque ex his porro intelligitur, ad omnem sensationem tria necessario requiri. 1. Ut fiat quaedam ab objecto extra nos posito mutatio in sensorio nostri corporis. 2. Ut motus in organo factus transmittatur usque ad cerebrum, quod nervorum ope fieri ex Anatomia constat. 3. Ut mens ipsa inde adficiatur, quae mentis adfectio proprie sensatio est, duo vero priora ad eam necessario requiruntur.

§. 6.

Quid conscientia seu sensus intimus?

Quando mens ejusmodi mutationem seu adfectionem in se fieri advertit conscientiam logicam seu sensum intimum habere dicitur. Est igitur

igitur conscientia logica seu sensus intimus (ad-
 perceptionem Leibnitiani vocant) conscientia eo-
 rum, quae intra nos contingunt, adfectionum
 scilicet seu modificationum animae nostrae,

§. 7.

*An ad sensationem requiratur con-
 scientia?*

Ad sensationem quidam necessario requiri con-
 scientiam contendunt, aliis id contra negantibus.
 Cogitationibus saltem accenseri posse mentis adfe-
 ctionem, quae sit sine conscientia (an talis esse
 possit, hic non disputabimus) nobis non videtur.

§. 8.

Quid sensus internus?

A sensu intimo non immerito quidam distin-
 guunt sensum internum, quem esse dicunt fa-
 cultatem idearum nostrarum habitudinem confuse
 percipiendi: eumque multiplicem esse asserunt
 sensum scilicet *boni, veri, pulchri &c.*

§. 9.

*Quaenam sensibus a nobis percipi
 possint?*

Ut igitur sensibus aliquid a nobis percipiatur, id
 nobis certo modo praesens sit, necesse est;
 cumque nihil nobis suo modo praesens esse pos-
 sit, quin existat, intelligitur non nisi existentia
 sensibus a nobis percipi posse: ac cum omne
 porro

porro existens singulare fit & individuum; manifestum est, singularia esse & individua, quae sensibus a nobis percipiuntur.

§. 10.

*Sensationes an, & in quantum sint
in nostra potestate?*

Non equidem negari potest, penes hominem non esse, an & in quantum facta ab aliquo objecto mutatione in organo proprii corporis mens inde adficiatur; cum saepe invitus adfectionem in se fieri experiatur: in tantum tamen sensationes in hominis potestate jure esse dicuntur, in quantum nimirum, ne mutationes in organis corporis fiant, potest praepedire. Imo sensationes etiam jam factae hominis arbitrio suo modo adhuc subsunt, quatenus nimirum animum vel eis advertendo vel ab eis avertendo, easdem vel vivaciores reddere potest fortioresque, vel debiliores.

§. 11.

Notandum adhuc circa sensationes.

Circa sensationes autem hic adhuc notare necessum duximus, quod nimirum proprie loquendo non sentiamus nisi certam adfectionem animae ex praesentia objecti mediante mutatione in organo facta in nobis subortam, ac varie modificatam, quodque ista adfectionis modificatio ab organorum & medii non minus, quam objecti dispositione dependeat, atque ad ipsum proinde objectum non possit continuo referri.

§. 12.

De imaginatione,

Per imaginationem repraesentationes eorum, quae sensibus alias jam percepimus, in nobis reproducuntur. Est igitur imaginatio reproductio repraesentationis per sensus alias acquisitae. Sic, si amicum modo quidem absentem, ex diuturna tamen familiaritate cognitum mihi denuo repraesentem, & quasi praesentem in cogitationibus meis sistam, eum mihi imaginari dicor.

§. 13.

Differentia imaginationis a sensatione.

A sensatione differt imaginatio 1. quod sensationis objectum nobis praesens esse debeat §. 12., imaginationis non ita. Per imaginationem enim objecta vel maxime a nobis remota repraesentamus, & tunc quidem absentia ceu praesentia nobis in cogitationibus nostris sistimus. 2. quod imaginationes plerumque debiliores sint sensationibus. Vigilantes equidem sensationem inter & imaginationem ope sensus intimi satis discernimus, in somnio tamen, & quandoque sensus intimi usus praepeditur, contingere potest, contingitque, ut imaginationes cum sensationibus confundamus, quodque nobis imaginamur solum, id nos vere sentire nobis videamur. Illusiones ista phantasiae vocantur.

§. 14.

Leges imaginationis. Ideae adsociatae.

Repraesentationes autem objectorum absentium per imaginationem secundum certas leges in nobis

nobis reproducentur : sic, si quae aut simul repraesentavimus, aut illa ipsa sibi similia sunt, & eorum unum, per sensationem sive sit, sive per imaginationem, denuo repraesentetur, alterius quoque repraesentatio per imaginationem reproducitur : & istae quidem leges naturales sunt, ac a nobis minime dependent, ita, ut per imaginationem ideae in nobis reproducantur plerumque praeter, imo saepe contra voluntatem nostram. Possimus tamen & ex industria per imaginationem ideas in nobis reproducere. Idea, quae se dicta ratione in nobis invicem excitant, adfocatae, legesque, secundum quas una alteram excitat, leges adfociationis vocantur.

§. 15.

Quenam ista usum habeant?

Ex legibus istis explicari praeprimis potest Successio repraesentationum in somnio seu somniorum. Sed & alius, isque summi momenti usus est istarum legum in Psychologia & Philosophia morali : etenim quasi clavem ista ad referenda cordis humani arcana nobis praebent, quo secretiores ad attentionem nostram praevertentium inclinationum, affectuumque causae detegantur. Quae de ideis praedominantibus ratione horum Auctores differunt, non abs re sunt ; Tyronum tamen captum forte superabunt, utpote qui ad reflectendum super ea, quae in ipsis contingunt, animae scilicet adfectiones satis adhuc dispositi non sunt.

§. 16.

De abstractione & Fictione.

Imaginationis duae quasi soboles sunt abstractio (intellige) sensualis, & fictio. Illa pars solum

solum illius, quod per sensus perceptum est, per imaginationem reproduciatur: hac vero, quod in diversis sensationibus percepimus, imaginando combinamus. Fictionibus potissimum utuntur Poëtae.

§. 17.

De memoria.

His adhuc adnumerant memoriam, quam definiunt, quod sit facultas ideas quascunque intuitivas seu per imaginationem seu per sensationem in nobis reproductas recognoscendi pro eis, quas alias jam habuimus. Antonius Genuensis *Lib. 1. artis logicocrit. Cap. 1. §. 14.* inter nobilissimas animae dotes memoriam recenset, eamque exponit, quod sit facultas ea ad animum revocandi, quae alias fuerunt percepta aut cogitata. Verum nos istam animae facultatem cum aliis reminiscenciam adpellamus: ea scilicet perceptiones in nobis quasi oblitteratae studio & ex industria mediantibus nimirum variis circumstantiis recuperantur.

§. 18.

Divisio facultatum in superiores & inferiores.

Facultatibus istis modo enarratis, quas inferiorum nomine comprehendunt Auctores, anima percipit objecta, quae & in quantum organa sensusque nostros adficiunt: unde ideae ad eas pertinentes, quia per sensus, & ex rerum quasi intuitu a nobis adquiruntur sensuales, intuitivae, & quia objecta sub speciebus sensibilibus exhibent, phantasticae, non purae, a nonnullis etiam ideae simpliciter vocantur. Verum praeter eas

aliis anima nostra facultatibus gaudet, talibus nimirum, quarum ope aut ea cognoscit, quae sensibus minime percipi possunt, aut in illis, quae sensibus quidem percipiuntur, ejusmodi tamen distinguit, quae, cum sensibus obvia non sunt, nec sensibus quoque possunt internosci. Et hac quidem ratione, mediantibus inquam hisce facultatibus, quas ideo superiores seu intellectum uno nomine vocant, cognitiones altissimas rerum a sensuum perceptione remotissimarum acquirit homo: quas cognitiones, utpote cum earum objecta, quae sub imagine exhiberi nequeunt, symbolis seu signis exprimantur, symbolicae vocantur: intellectiones alias, ideae purae, rationales, notiones etiam simpliciter dici consueverunt.

§. 19.

De facultatibus animae superioribus, ac primo quidem de reflectione.

Quaquam nihil nobis magis praesens sit, quam anima, & quae in ea contingunt, ejus scilicet adfectiones, modificationes; non est tamen fere aliud quid, in quo quasi caecutiamus magis, turpiusque hallucinemur, quam si has ipsas animae nostrae modificationes facultatesque, & speciatim, de quibus nunc loquimur, superiores exponere adtentemus. Systemata hoc de argumento tam inter se diversa, sibi que contrariantia sunt, ut vix spes sit, fore, ut haec satis dilucide unquam, eoque ordine, quo curiosè inquirentibus satis fiat, exponantur. Sed nec istud forte necessarium est. Id igitur solum hic tentabimus,

mus, num quid Tyronibus saltem non inutile poterimus proferre. Quemadmodum vero, quodocunque homo in cognoscendo facultatibus superioribus utitur, id cum conscientia simul & intentione fiat, sic non inepte forsan ceu nota facultatum superiorum characteristica statueretur, conscientia cum intentione conjuncta: est enim reflectio, quam inter facultates animae Superiores primam numeramus, cuique reliquas inniti Feder §. Log. 14. ait, adtentio per singulas aut compositi partes, aut ideas plures inter se connexas ea intentione (sine conscientia haec esse nequit) continuata, ut aut singulae compositi partes, aut idearum inter se connexarum relationes melius cognoscantur. Quid autem sit adtentio, ex sensu intimo melius, quam per verba discimus.

§. 20.

Reflectione multum ampliantur cognitiones nostrae.

Quodsi nunc, quae reflectendo, quasi percurrimus, abstrahendo singula seorsim repraesentemus, tot quasi novis cognitionibus instrui-
mur, quas ad se rursus referendo novas earum ad invicem relationes detegimus. En jam satis uberem multarum cognitionum fontem, quarum objecta, cum sensibus percipi haud quaquam possint, signis notamus, ut ita saltem sensibus eadem subjiciamus.

§. 21.

De ratione.

Ratione rerum nexum perspiciamus, seu ratio illa mentis nostrae facultas est, qua cognito

uno aliud cum eo connexum cognoscimus. Dari vero ejusmodi facultatem in homine, qui inficietur, ego saltem puto esse neminem. Et certe si vel ipsam nostri, animaeque nostrae cognitionem, modumque, quo illam adquisierimus, sine praesudicio examinare voluerimus, eam in nobis aliter, quam per rationem, a modificationibus scilicet ad illarum subjectum concludendo, formatam non fuisse, facile convincimur. Hac igitur mentis nostrae facultate naturae arcana penetramus, rerum causas a sensuum perceptione plane remotas detegimus: ipsumque adeo hujus universi Auctorem Deum cognoscimus: imo, quod ait Apostolus *Rom. Cap. I, v, 20.* sempiterna ejus virtus & Divinitas intellecta a nobis conspiciuntur. Tyronibus ista ad intelligendam idearum divisionem ratione originis in intuitivas & racionales sufficere posse existimamus: unde ad aliam nunc, quae est ratione objecti, transgredimur.

C A P U T I I I.

DIFFERENTIA IDEARUM RATIONE OBJECTORUM.

§. I.

Divisio ideae in sensualem & intellectualem.

Objecta idearum nostrarum omnia vel sunt ejusmodi, ut sensibus a nobis percipiantur; vel talia sunt, ut ab eis sensus nostri adfici haudquaquam possint. Est igitur prima idearum nostrarum divisio ratione objecti in sensuales & intellectuales.

Non

Non ignoro equidem, divisionem istam a quibusdam impugnari arguentibus, eam non esse ratione objecti; utpote cum objecta minime quidem in se sensibilia sub speciebus tamen sensibilibus queant exhiberi, quales objectorum insensibilium sub speciebus sensibilibus exhibitiones ideas per species alienas vocant. Verum de ideis ejusmodi per species alienas aliud nil scimus, quam quod absurdum sunt scholarum figmentum.

§. 2.

Divisio idearum in concretas & abstractas.

Objecta porro ista vel nobis ita repraesentamus, ut nihil plane in eis discernamus, vel plurima, quae in quolibet ejusmodi objectorum (de singularibus, seu vere existentibus nos loqui planum est) distinguenda occurrunt, ab invicem discernimus, unumque sine alio nobis exhibemus. Inde est divisio idearum in concretas & abstractas: abstractis scilicet unum sine alio in eodem nobis repraesentamus, in concretis vero omnia quasi in cumulo percipimus.

§. 3.

Dicta declarantur.

Ut vero, quae dicta sunt, vel a tyronibus quoque Logicis, utpote quibus nova haec & peregrina sunt, possint intelligi; sequentia ab eis probe notari volumus: nimirum sentiendo primum objecta sensualia percipimus, nihil dum in eis discernendo: sic infans, postquam pomi

nomen didicit, pomum videt, pomum tangit, pomum gustat, verbo: quidquid in pomo sentit, pomum dicit: & ita infans, & quisquis alius pomum hoc modo sibi repræsentat, ideam pomi in concreto seu concretam habet. At reflectendo tandem super sensationes nostras experimur, ab uno eodemque objecto diversimode nos adfici, & ita quasi multa in uno v. g. pomo distinguimus, tot scilicet, quot inde sensationes diversas habemus, eaque qualitates ejus physicas, seu sensibiles adpellamus. Quæ, si nobis exinde seorsim unum sine alio repræsentamus, abstrahere dicimur: & ideæ, quibus ita unum sine alio nobis exhibemus, abstractæ vocantur. Exemplum, quo ad ista declaranda usi sumus, ad cognitionem quidem sensualem pertinet; sed nec in intellectualibus abstractioni minus locus est; imo vel ipsa sensualia sub determinationibus abstractis mere intellectualibus non raro exhibemus.

§. 4.

Quisnam abstractionis usus sit?

Abstrahendo equidem, quod ex dictis patet, objecta inter se unita, seu, ut verius dicam, objectum vere unum idemque in plura quasi per mentem dividimus: etenim nec qualitates istæ physicae, de quibus modo diximus, nec caetera, quæ abstrahendo ab objectis quasi separamus, & ita separata seorsim unum sine aliis repræsentamus, vel a se invicem, vel ab objectis ipsis vere & reipsa distinguuntur, sed ipsum objectum sunt varie solum modificatum seu determinatum, unde & modificationes

cationes seu determinationes objectorum vocantur, quo nomine ad ea significanda in sequentibus saepius adhuc utemur. Interim iste repraesentandi modus nec fundamento nec usu caret amplissimo; est enim quasi uberrimus nobis plurimarum cognitionum fons, eique ceu basi innititur cognitionum nostrarum perfectio, uti ex subsequens melius patebit.

§. 5.

De ideis singularibus & universalibus.

Ideae porro ratione objectorum in singulares & universales dividuntur: estque idea singularis, quae objectum in concreto, id est, vere existens, singulare ac omnimode determinatum exhibet: idea contra universalis nobis illa est, qua determinationes ab objectis singularibus, quibus illae communes seu in quibus similes sunt, abstractae considerantur. Abstractioni igitur innituntur ideae universales: imo ideae potius abstractae omnes universales sunt, utpote cum determinationes quaecunque seorsim sine aliis consideratae pluribus conveniant: sicuti contra determinationes omnes cujuscunque demum objecti realis, in concreto seu simul sumtae, ipsi soli ita sunt propriae, ut praeter illud nulli alteri possint convenire: unde definitionem quorundam ideae universalis, qui ideam universalem illam esse dicunt, qua plura possunt exhiberi singularia seu inferiora, ceu contradicentem rejicimus.

§. 6.

*Determinationes in concreto, seu objecti
singularis quaenam sint?*

Determinationes in concreto, seu objecto cui-
cunque reali, vere existenti proprias, &
per quas illud ceu tale cognoscitur, philosophi
quidam sequenti comprehendunt versiculo:

*forma, figura, locus, tempus, stirps, patria,
nomen.*

Verum tamen determinationes istae omnes simul-
que sumtae fere praeter hominem nulli conve-
nient, nec praeter has multas adhuc alias in ho-
mine detegere difficile est.

§. 7.

Ideae universalis comprehensio & extensio.

Circa ideas universales adhuc observandum est,
quod nimirum in eis duo jure distinguantur,
comprehensio scilicet & extensio. Per ideae uni-
versalis comprehensionem denotantur determina-
tiones in idea universali repraesentatae: extensio-
nem vero constituunt plura illa, quibus determi-
nationes in idea universali repraesentatae commu-
nes sunt, quaeque ideo ejus inferiora seu subje-
cta in scholis vocantur: cumque ideae univer-
salis extensio augetur possit vel minui (augetur
autem, quando minuitur comprehensio, & quan-
do comprehensio augetur, minuitur) factum est,
ut inde quidam inter ideas universales ordo sit
constitutus, vi cujus sibi invicem subordinantur
ita, ut aliae superiores, inferiores aliae dicantur.

§. 8.

§. 8.

De ortu idearum universalium.

Quid de idearum universalium origine, seu ortu, de quo tanta hactenus contentione a philosophis disputatum est, sentiamus, ex dictis cuique manifestum esse potest: ac nihil certe aliud, quam quod ait. Feder §. 21. Log. nimirum quod, si etiam ceu plane certum & indubitatum propugnari nequeat, ideas universales ex intuitivis mediante scilicet abstractione in nobis formari, eas tamen hac ratione in nobis oriri posse, jure defendatur. Cur ergo eas nobis innatas esse dicamus, praesertim cum id nullis rationibus sat firmis evinci possit. Quodsi nunc porro perpendamus, quod, qui sensu quodam caret, is notionibus simul objectorum universalibus destituatur, quae ad illum sensum pertinent; sic homo a nativitate caecus lucis aut coloris ideas non habet: & quas, putas, haberet, si sensibus omnibus privatus esset? adhaec quid prodesset homini ideas habere innatas, nisi vocabulorum simul scire significationem ipsi sit congenitum? vocibus enim illas nobis exprimimus, earumque vere significata sunt. Habeat igitur, per me licet, aliquis ideas omnes universales sibi congenitas! loquar autem ego ipsi de justitia, vel aequitate, quo modo me intelliget? adhibendo ideam suam innatam? sed quamnam? plures enim, imo, ut subponimus, universales omnes innatas habet. Ut igitur me intelligat, ut sciat, de quo loquar, ut eam cum voce a me prolata notionem conjungat, quam ego & alii cum illa jungimus, quid agendum? vocis significationem debet

edo-

edoceri; at quo modo illam docebitur? nonne ad sensationes sive internas sive externas eundem reducendo? ex sensationibus igitur vocis significationem, seu significatum potius intelliget: id est, velint, nolint adversarii id fateri, notionem adquiret. Sed nec quid sint notionem istae innatae, unquam poterit mente comprehendi: notionem enim seu cognitionem esse dicuntur eorum, quae nondum novimus, & nunquam forte cognoscemus: quot enim sunt eorum, qui quid ens in genere, quid substantia & quid sexcenta alia abstracta, quorum notionem innatae esse dicuntur, nunquam scivere, nec unquam scient? sed verba, ais, nesciunt, vocabulorum significationem non intelligunt, notionem tamen habent. Verba igitur addiscant illi, notionem interim adquirem ego.

§. 9.

Hic notanda.

Interim tamen, quod bene notat Feder §. 22. *Log.* si notionem seu ideas universales ex sensationibus mediante abstractione formari, adferatur, non id de sensationibus solum externis intelligendum est, sed vel maxime etiam de internis, & de conscientia, qua eorum, quae intra nos contingunt, nobis sumus conscii: ex his enim, ut supra jam advertimus, a modificationibus ad subjectum concludendo animae praeprimis propriae, & ita porro spiritus ideam adquiremus.

§. 10.

Divisio ideae in simplicem & compositam.

Ideas denique ratione objecti in simplices & compositas fere omnes dividunt, ita tamen, ut
in

in definitione ideae simplicis multum ab invicem dissentiant. Ideam enim simplicem alii eam esse dicunt, in qua unum exhibetur objectum, utut illud sit compositum ac in partes resolubile: alii vero ideam simplicem definiunt, quod sit illa, in qua repraesentatur objectum, quod nullis constat partibus & in se simplex est: alii demum ideae simplicis notionem magis adhuc restringunt, illamque solum simplicem vere dici posse contendunt, quae in plures resolvi nequit, seu cujus objectum tale est, ut ne per mentem quidem plura in eo possint distingui. Cum his & nos sentimus: unde ideam compositam, quam alii diversimode, pro modo nimirum, quo ideam simplicem definirunt, determinant, dicimus esse illam, quae in plures adhuc potest resolvi. Ideam itaque eo ipso compositam esse scimus, si in ejus objecto aliqua adhuc distinguere, eamque in plures resolvere sciamus; ideam vero simplicem esse, adserere continuo non possumus, eoquod plura in ejus objecto discernere non valeamus: in quo enim nulla nos discernimus, plura forte alius in eo poterit distinguere.

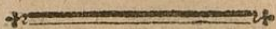
C A P U T I V.

DIFFERENTIA ET DIVISIO IDEARUM RATIONE REPRÆSENTATIONIS.

§. I.

Differentia idearum ratione repræsentationis præcipua.

Ideae porro inter se differunt ratione ipsius repræsentationis seu modi, quo objectum a nobis percipitur: estque illa inter ideas differen-



ferentia (formalem, subjectivam vocant) nota-
tu certe dignissima, & tyronibus quoque Logi-
cis scitu necessaria: ab eo enim, quo modo no-
bis objectum repraesentamus, idearum nostra-
rum perfectio pene dependet.

§. 2.

*Quomodo differant ideae ratione reprae-
sentationis?*

Differunt autem ideae ratione repraesentationis,
aut, quod tam illius, quod percipimus, quam
ipsius perceptionis magis, minusque nobis sumus
conscii: aut, quod vel plures, vel pauciores ob-
jecti determinationes cognoscamus: aut, quod
has ipsas objecti determinationes vel confuse so-
lum & quasi in cumulo inter eas scilicet mini-
me discernendo, vel ita percipiamus, ut inter
eas rite distinguendo singulas seorsim nobis re-
praesentare valeamus, &c.

§. 3.

Quid objecti determinatio?

Ne quem tamen nomen determinationum, quo
saepe jam usi sumus, saepiusque utemur ad-
huc, offendant, & ut tyrones etiam vocis hujus
significationem mente complectantur; declara-
mus, determinationum nomine cum Recentiori-
bus quibusdam nos omnia ea comprehendere,
quae in objecto aliquo observari aut, de eo di-
ci possunt.

§. 4.

§. 4.

Determinationes intrinsecæ, extrinsecæ.

Et quoniam, quæ in objecto observari, aut de eo dici possunt, vel ei revera insunt, illudque ceu pars aut verè, aut secundum nostrum saltem concipiendi modum constituunt, vel quasi extra objectum reperiuntur, eique non nisi propter relationem ad alia conveniunt; determinationes aliae, priores scilicet, intrinsecæ, aliae, puta, posteriores extrinsecæ vocantur.

§. 5.

*Determinationes essentialis, accidentales.**Individuum, universale.*

Determinationes porro vel sunt ejusmodi, ut sine illis objectum nec esse, nec cogitari etiam a nobis possit; & sic essentialis, vel tales sunt, ut objecto modo adesse, modo autem ab eo abesse deprehendantur; & istae accidentales adpellantur. Determinationes tam essentialis quam accidentales in concreto, seu in subjecto vere existentes individuum, in abstracto vero & seorsim consideratae, quatenus pluribus individuis communes sunt, universale constituunt. Individuum itaque existit, reale est, ac omnimode determinatum. Universalis non existunt, sed individuum determinationes sunt per mentem ab eis abstractae, possuntque magis, minusque determinari.

§. 6.

Species, genus, differentia.

Comprehensio determinationum essentialium omnium essentialis, addimus, tota dicitur. Individua

dua quibus tota essentia communis est, ad eandem speciem seu classem revocantur, & ipsa quoque essentia tota, seu comprehensio determinationum essentialium pluribus individuis communium omnium species vocatur. Individua contra, quibus pars solum essentiae communis est, ad idem genus referuntur, & pars essentiae seu determinationes essentialia aliquae non omnes pluribus communes genus dicuntur. Determinationes demum, per quas individua ad unam speciem pertinentia ab individuis alterius speciei essentialiter differunt, differentia vocantur.

§. 7.

Quid genus proximum, genera subalterna, remotum &c.?

Cum, quod respectu aliquorum partem solum essentiae comprehendit, respectu aliorum totam essentiam possit continere; sic quod respectu aliquorum genus est, respectu aliorum species esse potest. Inde habetur universalium, specierum scilicet generumque subordinatio, quae tot divisionibus scholasticis ansam praebuit, ita, ut genus aliud proximum, remotum aliud, alia subalterna, remotissimum denique aliud seu supremum &c. adpellaretur. Similes quoque denominationes in speciebus adhibuere, ex quibus famosae in scholis peripateticis categoriae coaluerunt. Nimis tamen ista intricata sunt, minusque utilitatis habent, quam ut iis exponendis diu immorandum ducamus: unicum quod hic adhuc exponimus, est genus proximum, utpote cum ejus circa definitiones frequens sit usus, Est autem genus proximum,

ximum juxta definitionem in scholis receptam, per quod definitum convenit cum omnibus, cum quibus habet aliquid praecipuum commune.

§. 8.

Quid differentia ultima?

Differentiae porro ultimae circa definitiones infra mentionem saepius faciemus; quare, quid ejus nomine intelligatur, paucis declaramus. Differentia ultima determinationes illae dicuntur, per quas inferiora alicujus speciei ab inferioribus alterius cujuscunque speciei essentialiter differunt & discernuntur,

§. 9.

Quomodo dividantur ideae ratione repraesentationis?

His ita praemissis ad ipsam nunc idearum divisionem ratione repraesentationis digredimur. Dividuntur autem ideae ratione repraesentationis seu modi, quo objectum a nobis percipitur, primo in claras & obscuras, distinctas & confusas. Idea porro distincta in completam & incompletam, determinatam & indeterminatam, item in adaequatam & inadaequatam subdividitur.

§. 10.

Quid idea clara? quid obscura?

Ideam claram communiter definiunt, quod sit illa, qua objectum, ita repraesentatur, ut illud

D

ab

ab aliis quidem internoscimus, notas tamen, per quas illud ab aliis internoscimus, seorsim nobis repraesentare, & requisiti aliis indicare non possumus. Unde intelligis ideam claram esse eam, quam jam supra cognitionem objecti in concreto esse diximus, ubi nimirum inter objecti determinationes minime distinguimus, sed eas quasi in cumulo nobis exhibemus, ita tamen, ut objectum cognitum ab aliis possimus internoscere; secus est obscura. Quemadmodum vero nullum unquam objectum cognoscimus ita, ut illud ab uno saltem aut altero internoscere haud valeamus, sic ideam omnino ac absolute, ut aiunt, obscuram non dari, & obscuritatem non esse nisi minorem claritatis gradum manifestum est. Ferber §. 17. *Log.* ideam obscuram esse dicit, qua determinationes solum extrinsecas, vel negativae etiam objecti exhibentur; ut si de Christo Domino v. g. nihil aliud scias, quam esse eum, a quo religio christiana ortum ducit; aut de religione christiana hoc solum cognoscas, quod non sit a Moyse ac prophetis instituta. Unde claram contra definit, quod sit illa, qua determinationes rei intrinsecas, positivae repraesentantur; sic ideam contra claram Christi Domini haberet, qui sciret eum esse Messiam in lege promissum, verum veri Dei filium, &c. religionis porro christianae ideam claram haberet, qui sciret, illam a Christo Domino institutam, per Evangelium mundo promulgatam, ac per Apostolos primis esse praedicatam &c. Verum sic ideam claram a distincta minus adcurate distinguit, illamque cum hac confundit, quod ex mox dicendis patebit.

§. II.

Quid idea distincta? quid confusa?

Idea distincta definitur, quod sit, qua objectum ita repraesentatur, ut illud non solum ab aliis internoscere possimus, sed notas quoque, per quas illud ab aliis internoscimus, seorsim nobis repraesentare, ac requisiti aliis adsignare valeamus: quanquam hoc ultimum ad ideam distinctam non ita requiri nobis videatur, ut absque eo nunquam esse possit. In sensualibus juxta Wolfianos distinctio locum non habet, quod verum est si ad modum cognoscendi seu ad facultates animae mere sensuales referatur, secus, si de objectis sensibilibus scilicet intelligatur: nam duo objecta sensibilia duos v. g. libros ita ab invicem discerno, ut & notas per quas inter se differunt, & per quas unum ab alio internoresco, possim adsignare. Quodcumque autem objectum ita solum repraesentamus, ut illud ab aliis quidem internoscere sciamus, ea tamen, per quae illud internoresco, seorsim nobis exhibere non possimus, idea confusa est. In quocumque igitur plura non distinguimus, illius confusam solum ideam habemus, & in quo plura distinguere haud unquam possumus, illius non nisi confusam, nec unquam distinctam ideam acquirere poterimus.

§. 12.

Quid idea completa? quid incompleta?

Idea distincta tot objecti notas exhibens, quot requiruntur ad illud ab omni alio in quocumque statu, tempore, aut casu discernendum.

dum, completa, fecus incompleta dicitur, sic ideam v. g. hominis completam habes, si scias eum esse creaturam ex corpore organico & anima rationali physice inter se unitis constantem, incompletam vero si solum varios, qui in eo fiunt, motus organicos noveris. Individua nimis multa complectuntur, quam ut eorum ideae completae facile haberi queant.

§. 13.

Quid idea determinata? quid indeterminata?

Idea eas praecise objecti notas exhibens, quae requiruntur & sufficiunt ad illud ab omni alio discernendum, determinata; qua vero vel plures vel ~~pauciores~~ objecti notae exhibentur, quam requiruntur & sufficiunt ad illud ab omni alio discernendum, indeterminata dicitur. Unde intelligere est, 1. in idea determinata determinationes objecti essentielles primarias omnes solasque, genus inquam proximum & differentiam ultimam debere exhiberi; unde idea determinata verbis rite expressa dat definitionem stricte Logicam. 2. Ideam modo esse indeterminatam, quia determinationes in ea deficiunt, modo autem quia determinationes in ea abundant; determinationes autem in idea porro abundant, aut quia in aliis jamjam continentur, aut quia ad objectum minime pertinent.

§. 14.

Quid idea adaequata? quid inadaequata? non datur comprehensiva.

Ideam adaequatam definiunt aliqui, quod sit illa, quae omnes objecti partes, attributa, propria-

prietates, relationes, verbo, determinationes objecti omnes tam intrinsecas quam extrinsecas exhibet. Sed ejusmodi idea, quam comprehensivam nos adpellamus, inter homines non datur; nec minimum enim pulvisculum, & quidquid minus, ac nostris saltem in oculis vilis est, ex integro cognoscimus, quod vel sola corporum in partes quasi infinitas divisibilitas, de qua in Cosmologia, satis evincit. Idea igitur adaequata nobis est, qua non objecti solum, sed notarum porro notas ita distinguimus, ut seorsim nobis illas exhibere valeamus; idea scilicet adaequata distincta notarum seu determinationum objecti cognitio est: ejusque plures dantur gradus, quemadmodum objectorum determinationes in plures ultra, quas comprehendunt, & ex quibus quasi componuntur, resolvi possunt: sic species in genus & differentiam resolvitur; sed & genus rursus ceu species consideratum genus & differentiam complectitur, ac in ea resolvi potest, & hoc quidem ita pergendo, donec ad plane simplicia, in quibus plura amplius discernere non possumus, fuerit perventum.

C A P U T V.

DE DEFECTUUM CAUSIS IN COGNITIONIBUS SEU IDEIS NOSTRIS.

§. 1.

*Quare hic de defectuum causis in ideis
agamus?*

Idae, quod saepius jam dictum est, cognitiones sunt seu repraesentationes objectorum. Quem-

admodum vero omnis cogitationum nostrarum perfectio a cognitionis perfectione dependet; quo enim melius aliquid cognovimus, eo ab erroris periculo remotiores securius de illo judicamus, ac ratiocinamur promptius; sic contra quemlibet in objectorum cognitione defectum defectus mille alii in cogitationibus nostris subsequuntur, ita ut ideae seu cognitiones objectorum imperfectae instar luridi sint fontis, ex quo judicia quaecunque falsa & erronea non minus ac inepta ratiocinia promanant. Operae igitur pretium esse existimamus, istorum defectuum causas, quantum fieri potest, accuratius exponere, ut eorum exinde remedia possimus adsignare.

§. 2.

Defectuum causae variae sunt.

Tam multiplices autem sunt defectus isti, & tam variae sunt illorum causae, ut sive has, sive illos sigillatim enarrare nimirum foret. Quare, ut brevitati in hisce, quantum quidem fieri potest, studeamus, ad praecipua quaedam capita omnes revocamus. In exponendis autem defectuum causis ipsum cognitionum ordinem sequemur.

§. 3.

Ignorantia in qua nascimur.

Infantes nascimur omnium ignari adeo, ut tabulae nudaе seu rasae hominum animas in ortu suo adsimilare non vereantur Philosophi: ac licet, quam adhibent, similitudo minus forte adaequata sit,

fit, atque vel ideo ab aliis soleat explodi; id tamen, quod arguunt, consulta experientia veritati omnino conforme apprehenditur. Etenim quam infans ex utero materno prodiens hujus universi aut eorum, quae in eo continentur, cognitionem habet? nonne vel ipsae infantis actiones, gestusque plus, quam satis est, produunt, nova haec ei atque incognita hactenus fuisse omnia, quae modo persentiscit?

§. 4.

Sensus primus humanae cognitionis fons.

Sensuum exinde usu informes quasdam objectorum nos ambientium ideas paulatim nobis comparamus. Verum quam istae paucae sunt? Patrem matremque, & quae eundem continuo circumdant, si per annum infans discat internoscere, magnum reputabitur: sed quid ista sunt ad rerum hujus universi multitudinem? paulatim tamen & cum usu sensuum idearum quoque numerus adcrevit.

§. 5.

Sensuum limitatio.

Attamene x quo summam statim in idearum acquisitione remoram patimur, est ipsa sensuum limitatio: sensibus enim percipi non possunt, nisi objecta nobis ita praesentia, ut debita ab eis in organis fieri queat mutatio, qualis non fit, nisi in certa objecti ab organo distantia. Imo in objectis quoque nobis praesentibus multa sensuum aciem fugiunt, quae a nobis proinde minime cognoscuntur,

Defectus alii, qui a sensibus oriuntur.

Sentiendo porro non tam ipsa objecta, quam adfectionem in nobis ab iis subortam, varie tamen modificatam percipimus: quam adfectionem aeque, ac ejus modificationes tam ab organi ac medii, quam objecti dispositione dependere constat. Nos tamen inter ea, quamdiu solis in cognoscendo sensibus utimur, minime discernentes omnem in adfectione varietatem ad objectum ipsum referimus, atque ab eo solum proficisci, quidquid in adfectione variatum deprehendimus, nobis persuasum est; cum tamen vel ipsa etiam major minorque objecti ab organo distantia haud modicam in adfectione varietatem possit inducere: unde tot falsa de qualitatibus corporum physice, de magnitudine, colore &c. judicia promanant. Sed & quod sentiendo in objecto percipimus, non est nisi objecti qualitas, aliquid ex eorum partium multitudine aut dispositione &c. resultans: at qualitates ejusmodi quam plurimae in quolibet objecto habentur, & perceptio unius alteriusve ex illis qualitatibus parum adhuc ad completam objecti cognitionem confert. Sensibus tandem exteriorem modo objecti superficiem, id est paucas qualitates in objecti superficie reperiendas confuse & in concreto solum cognoscimus. Ex quibus manifestum est, cognitiones sensuales, in quantum sensuales sunt, admodum confusas esse & incompletas: Inde tamen cum Wolffianis male quis argueret, sensibilibus ideas nunquam posse esse distinctas: quod Wolffianorum praejudicium inde videretur enatum, quod in-

ter

ter cognitionem objecti sensibilis & cognitionem
sensualem non distinxerint,

§. 7.

*Vocabulorum abusus multorum defectuum
causa.*

Vocabula quoque seu eorum potius abusus mul-
torum in cogitationibus nostris defectuum
causa est. At quoniam specialiter de his infra di-
cturi sumus, generalia quaedam hic solum nota-
bimus.

§. 8.

*Vocabula quomodo discamus? quid nobis
primum significent?*

Vocabula infantes ex aliorum ore prius quam pro-
ferre nos eadem possimus, addiscimus, ac cum ide-
is earumque objectis jungimus. Verum quemad-
modum tunc omnes ideae nostrae singulares ad-
huc sunt & individuae, sensationes scilicet obje-
ctorum vere existentium, ita voces pariter om-
nes nobis sunt singulares, & objecta solum sin-
gularia, existentia significant. sic infans Matris
nomen audiens, Matrem circumspicit, quam non
nisi ex sensationibus agnoscit, nec praeter hanc
suam aliam esse matrem novit. Pomum infanti
nutrix porrigit, saepiusque interim, dum infans
pomum recipit, illudque manu tenet, pomi no-
men repetit; sic infans pomi nomen cum sensati-
onibus praesentibus jungit ita, ut quoties non
redit, quidquid in praesenti sensatione percipit,
toties nec pomum adesse putet. Unde manife-
stum est, pomi nomen infanti in confuso signifi-



care omne illud, quod pomo praesente sensit,
& esse ipsi primum singulare.

§. 9.

Quomodo voces fiant universales.

Pomum exinde saepius opponitur infanti variatis hinc & nunc circumstantiis: quam varietatem infans aut plane non advertit, aut, si advertit, tandem intelligit, ad pomum non pertinere necessario omne illud, quod praesente pomo sensit, & sic constantia in pomo a variatis secerens, ideam pomi generalem acquirit, nomenque pomi ipsi generale evadit. Quod hic de pomo diximus, idem de aliis intelligendum est.

§. 10.

Quinam exinde defectus sequantur in cogitationibus nostris?

Voces igitur, quod ex dictis intelligitur, tantum significant, quantum, qui illis utitur, cognoscit & per illas exprimere intendit, vocum igitur significatio varia est, non solum quando a diversis adhibentur, sed eidem quoque homini modo minus modo plus significant, prout objecti, quod per vocem quis exprimit, minus, magisque completam ideam habet. Interim plerumque contingit, ut audito vocabulo nostram continuo ideam, seu illud omne quod nobis significat, cum illo jungamus,

§. 11.

Defectus in cognitionibus rationalibus.

Defectus, quos hactenus exposuimus, ad cognitiones potissimum intuitivas seu sensuales perti-

pertinent, sed & quando reflectere demum ac facultatibus in cognoscendo superioribus uti incipimus, defectus porro multiplices in cognitionibus nostris deprehenduntur.

§. 12.

Mentis limitatio.

Mens enim nostra multum limitata est, ita ut plura simul cognoscere non possimus, adtentio saltem nostra per hoc valde distrahitur ad objectum rite cognoscendum adeo necessaria, juxta tritum illud: *pluribus intentus minor est ad singula sensus*. Imo non pauca sunt, quae mentis humanae caprum plane excedunt, quaeque proinde supra ejus horizontem esse communiter dicuntur.

§. 13.

Impedimenta a corpore

Ut tamen limitata sit mentis nostrae in cognoscendo capacitas, id tamen non impedit, quo minus adhibita adtentione, reflectione caeterisque facultatibus cognitiones rerum altissimas adquirat homo. Et quamvis in hisce cognoscendi modis a corpore dependere mens minime videatur; est tamen inter utramque hanc hominis substantiam tam arctus pro tempore conjunctionis nexus, vinculum adeo indissolubile, ut quoties suas anima vires exerit, facultatesque intendit, corpus inde lassetur, lassatumque mentem rerarder: imo tot propter illud curis ac sollicitudinibus mens occupatur, ut vix mediationi sit locus. *Corpus (ingemiscit sapiens) Corpus, quod corrumpitur*

*pitur adgravat animam, & terrena inhabitatio de-
primit sensum multa cogitantem.*

§. 14.

Impedimenta a sensibus.

Sensus quoque, quam homini ad acquiren-
das primum rerum cognitiones necessarij
sunt (sine eis enim nullas sibi rerum cognitiones
posset comparare) tanto ei exinde impedimento
sunt, quando, quae in confusis sensuum ideis
comprehenduntur, rite distinguere, abstrahendo
constantia a variabilibus separare, ac ratiocinan-
do novas & ab his, quae sensibus percepta sunt,
plane diversas sibi comparare notiones adlaborat:
adattentionem enim, sine qua feliciter isthoc nego-
tium non succedit, interturbant, & ad novas
has sensuum perceptiones distrahunt.

§. 15.

Impedimenta ab imaginatione.

Phantasia quoque seu imaginatio hominem in
acquirendis rerum cognitionibus abstractis non
parum impedit, objectis enim mere intellectua-
libus corporeas admiscet species, mentemque,
cum eam per impertinentia vagari facit, a seria
& adtenta objecti contemplatione abstrahit. At-
que haec ab imaginatione profecta impedi-
menta eo frequentiora sunt, quo imaginatio ho-
minem ad secretiora contra sensuum turbas asy-
la profequitur.

§. 16.

§. 16.

Phantasia unde vim suam habeat?

Phantasia autem vim suam a corporis temperie, seu varia humorum mixtione in corpore humano accipit. Temperamentum vocant Medici, & quadruplex distinguunt, phlegmaticum scilicet, sanguineum, cholericum, & melancholicum. cl. Ferber §. 16. Log. de *Categoriis Arist.* cholericum, quod studiis communiter aptissimum reputatur, categorice exponit. Quomodo vero hominis temperamentum a cibi potusque tam quantitate quam qualitate, & ab omnibus demum, quibus ad nutriendum corpus utitur, dependet: sic ista pariter omnia ad augendam vel minuendam phantasiae vim conferunt.

§. 17.

Impedimenta ab adfectibus inordinatis.

Multum quoque idearum perfectioni obsunt adfectus inordinati: adtentionem enim pariter avertunt, & mentis acumen retundunt. Nam, qui aut nimia seu gestiente laetitia, amore, desiderio &c. laborat, animum nullis adplicare studiis, nec seriae objectorum contemplationi vacare potest. Mens enim per arctum illum eam inter & corpus nexum a vehementioribus semper impressionibus abripitur: raro autem seu fere nunquam vividiorem amor veritatis, quam adfectus, impressionem facit; corruptionis is tamen effectus est. Mentis quoque acumen retundunt adfectus inordinati, eamque ad abstracta contemplanda ineptam reddunt: imo quidam eorum

eorum hominem pene amentem efficiunt, veluti ira timor, stupor &c. nisi dicendum sit potius, omnes adfectus, dum maxime fervent, brevem esse insaniam seu amentiam.

§. 18.

Defectus qui, a sciendi libidine oriuntur.

His tandem omnibus accedit infinita quaedam sciendi ac prae aliis eminendi libido, quae hominum animos passim occupat, nobisque quasi connata est, ex qua innumeros in cognoscendo defectus oriri necesse est. Cognitiones enim rerum, sicuti res ipsae ab invicem dependent ita ut cognitio unius non habita cognitione alterius adquiri profus nequeat. Alia vero mentis nostrae captum plane excedunt adeo, ut omni adhibito conatu ad eorum cognitionem pertingere non valeat homo. Ad omnem tandem cujuscunque objecti cognitionem perfectam sedula requiritur adtentio, meditatio continuata: ac dicto sciendi ac eminendi pruritu efficitur, ut in rerum cognitiones nullo servato ordine inquiremus, ut inter res ipsas minime discernentes earum quoque cognitiones nobis comparare adlaboremus, quas adsequi tamen minime possumus, ut interrupta tandem adtentione ab uno ad aliud cito quasi transvolemus.

§. 19.

Defectus ab educatione instructione &c.

Plurimum tandem hominem in vera rerum cognitione acquirenda retardant educatio, Magistro-

gistrorum instructio, praejudicia vulgo communia &c. his enim impeditur, quo minus ideas, quas alte imbibit, rite discutiatur, quaeque comprehendunt impertinentia saepe etiam repugnantia, cognoscat.

C A P U T VI.

DE DEFECTUUM IN COGNOSCENDO REMEDIIS,
SEU MODO IDEAS PERFICIENDI,

§. I.

*Ad evitandos defectus in cognitionibus nostris
eorum causas habere perspectas, primum est.*

Expositis hucusque defectuum causis in cognitionibus seu ideis nostris, nunc eorum quoque remedia explicare necesse est: parum enim defectus eorumque causas cognoscere nobis proderit, nisi, quibus eisdem salubriter occurrere possit, remedia sciamus; quemadmodum parum sublevarit aegrotum, quod morbi status constet, nisi medicum quoque paratum inveniat, qui salubribus medicaminibus morbum curare sciat. Interim, sicuti majorem jure consequendae salutis spem concipit aegrotus, quando morbi status Medico cognitus est, quam si is eum lateat; ita cognitio quoque defectuum causis, eorum remedia multo confidentius assignare & adhibere poterimus. Imo ad evitandos defectus in cognitionibus nostris remedium primum est, eorum causas rite perspectas habere.

§. 2.

§. 2.

Media perficiendi cognitiones sensuales.

Ad perficiendas vero cognitiones sensuales ceu media salutaria sequentes communiter praescribuntur canones.

1. *Sensus cum adtentione adhibendi sunt.* Hoc enim nisi fiat, impressiones solum debiles inde in nobis sequentur, quae facile iterum delentur & evanescent.

2. *Objectum sub tot sensus redigatur, sub quot redigi potest.* Ita enim plures objecti qualitates nobis innotescunt, uberiorque reflectendi materies menti suppeditabitur, quo objectum ipsum distinctius cognoscat.

3. *Sensationes circa idem objectum saepius repetantur.* Sic enim, quod in prima sensatione non percepimus, in secunda forte aut tertia a nobis percipietur.

4. *Objectum ipsum varie transponatur, nisi ipsum aliunde transponi contingat.* Sic enim ex circumstantiis loci, temporis &c. variatis colligere licebit, quid in eo constans, quid sit variabile.

5. *Composita, quantum fieri potest resolvantur, ac resoluta rursus componantur.* Sic enim melius singulas compositi partes percipiendo claram & distinctam compositi ideam nobis comparamus: ipse etiam componendi modus rite cognitus ad clariorem ac plane distinctam compositi notionem acquirendam plurimum confert.

6. *Sensuum quoque organis instrumenta & quidem, quae haberi possunt optima, adhibeantur: ita enim multa adhuc in objecto deteguntur, quae organis non armatis minime percipiebantur.*

7. *Ea quoque, quae objectum nostrum aut praecedunt, subsequuntur, aut eidem coëxistunt, diligenter adnotentur.*

8. Exinde reflectendo singula, quae in objecto observata sunt, adtenta mente recogitentur, & ab invicem rite discernantur, quod signorum usu, qualia communiter adhiberi solent voces, facilius conficietur. Ad objectum rursus referantur, ut ita intrinseca ab extrinsecis, constantia a variabilibus, ab accidentalibus essentialia internosci & seorsim sine aliis repraesentari queant. Objectum ipsum cum aliis conferatur, ut quaenam ex illis, quae ipsi conveniunt, cum aliis communia, quaenam sibi propria habeat, dignoscatur. Adtendatur praecipue, cum quibusnam totam, & cum quibus partem solum essentialia communem habeat: ut, ad quam speciem pertineat, sub quo genere contineatur, & quae sit ejus differentia specifica, patefiat. Genus porro in ea, quae comprehendit, resolvatur &c.

Ita a posteriori seu per experientiam ideae rerum sensibilium, quae sensibus nostris obviae sunt, clarae, distinctae & completae &c. acquiruntur & ex singularibus evadunt universales. Ex quibus exinde ceu a priori alias ratiocinando deducimus. Eodem fere modo reflectendo scilicet super ea, quae sensu intimo in nobismet ipsis percipimus, ideae spiritualium perficiuntur. Aliter tamen perficiendae sunt ideae, quae ex vocibus immediate

hauriuntur, quarumque objecta per voces primum nobis innotescunt: in his perficiendis utimur praecipue definitione, & divisione, de quibus infra.

Sed ex his omnibus me quoque non monente quisque intelligit, ad perficiendas rerum cognitiones solertia opus esse & adtentione, ac proinde amoveri debere, quidquid aut languidum reddit animum, ejusque acumen rerundit, aut adtentionem nostram ad varia & impertinentia distrahit, veluti sunt nimia corporis cura, luxus, cibus potusque nimius & inordinatus, ludi, aliaeque voluptates, adfectus, phantasia &c.

Ne Parentum denique educatio, Magistrorum institutio, ac vulgi praejudicia in acquirendis rerum cognitionibus claris & distinctis cuidam tibi impedimento sint; ideas omnes hac ratione adquisitas tamdiu suspectas habeto, donec eas stricto examine discussas veras esse & legitimas compereris.





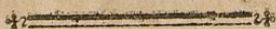
LIBRI PRIMI LOGICAE

P A R S I I.

DE VOCIBUS, QUAE SUNT SI-
GNA IDEARUM NOSTRARUM.

C A P U T I.

DE VOCIBUS IN GENERE.



§. I.

Cur de vocibus in Logica agatur.



Cum voces, ut ante diximus, sint si-
gna idearum nostrarum, & non ra-
ro ob suam obscuritatem idearum
claritati obsint; merito de vocibus hic
agendum, idque sequentes obrationes,
quas quoque recenset Antonius Genuens *Artis Lo-
gicocrit. L. 2. c. 8.* Earum prima est, eo quod magna

E 2

huma-

humanae sapientiae pars in eo sita fit, ut aliorum cogitata probe intelligamus, quod ope vocabulorum fit; sic enim aliorum quoque notitiae participes evadimus: hinc voces, earumque clara cognitio multum ad rite cogitandum conferunt. Altera est, quia Logica ad docendum quoque ordinatur, quod cum fiat usu vocabulorum, est sane, cur de vocabulis pariter rite seligendis praecipiat logicus. Tertia demum est, eoquod habita vocabulorum notitia ea quoque, quae ad mentis nostrae ideas pertinent, clarius explicentur; sunt enim ideae, cum vocabulis quasi conjunctae, & adeo colligatae, ut difficillimum sit, rerum habere scientiam absque notitia vocabulorum. Cum autem voces sint signa cogitationum & rerum, antequam ulterius progrediamur, de signis agendum.

§. 2.

Quid & quotuplex sit signum.

Signum est, quod ex cognitione sui nos in alterius cognitionem deducit, vel, ut optime ab Augustino definitur: *res praeter speciem sui, quam ingerit sensibus, aliquid aliud ex se faciens in cognitionem venire.* Advertes igitur ex posita definitione, signum duas in nobis excitare ideas, unam sui ipsius, alteram rei, quam significat. Caeterum una res habet vim significandae alterius propter mutuam utriusque inter se connexionem. Haec connexio enim quasi anima signi est, qua per rem cognitam excitatur alterius etiam rei notio undecunque adquisita.

§. 3.

§. 3.

Divisio signi in naturale & arbitrarium.

Haec connexio autem vel est naturalis, quae nimirum ex ipsa rerum natura fluit: vel arbitraria, quae habetur a libera instituentium voluntate. Hinc signum pariter aliud naturale, aliud morale seu arbitrarium est. Signum naturale illud dicitur, quod ex ipsa natura sua vim habet deducendi hominem in cognitionem alterius, seu potius, quod naturalem habet connexionem cum re indicata. Sic fumus est signum naturale ignis. Signum arbitrarium est, quod habet aliquem cum re significata nexum vel ex aliqua consuetudine, uti mappa mensae instrata est signum prandii vel coenae: vel ex mero hominum arbitrio, qui illud ceu signum instituerunt. Uti fascis erant signum Romanis dignitatis consularis.

§. 4.

Signum naturale in certum, probabile & falsum subdividitur.

Signa naturalia alia sunt certa, inter quae nimirum certo datur ejusmodi naturalis connexio adeo, ut cuivis menti adtendenti statim pateat. Sic respiratio & pulsus arteriarum est signum certum vitae, fumus est signum certum ignis. Alia probabilia, ubi tantum probabiliter, aut verosimiliter datur connexio inter signum & rem significatam: sic pallor vultus, aliave symptomata sunt signa probabilia morborum. Ubi autem nulla adest talis connexio naturalis, censetur tamen ex falso erroneove iudicio adeste, signum falsum di-

ci potest. Vulgus enim, dum aliqua post alia evenire videt, subsequantium praecedentia signa esse putat; uti comoera est signum falsum belli, aliarumvae aerumnarum.

§. 5.

Signum porro aliud practicum, aliud speculativum: Subpositivum aliud, aliud mere manifestativum.

Quodsi signum efficiat simul suum significatum, signum practicum audit; sic v. g. sacra novae legis sacramenta dicuntur signa practica gratiae, quam significant, & simul producant. Quodsi autem rem, quam significat, non producit, sed prius esse subponit, signum speculativum dicitur. Nec praetermittenda signi divisio est in subpositivum, & mere manifestativum. Signum mere manifestativum est, quod quidem indicat rem, non autem pro illa substituitur, talia signa sunt v. g. fumus respectu ignis, hedera foris adpena respectu vini venalis, fumus enim tantum manifestat ignem, non autem pro illo ponitur. Signum subpositivum dicitur illud, quod non tantum rem quomodocunque significat, verum etiam substituitur pro ipsa re: talia signa sunt voces humanae, quae non tantum res indicant, verum etiam pro rebus ponuntur; hinc ea praedicata de nomine quodam dicuntur, quae non tam nomini, sed potius rei per nomen illud significatae conveniunt. At non tantum res, verum ipsas quoque ideas indicant & significant voces.

§. 6.

De signi perfectione.

Cum signum ex definitione signi superius data sit illud, quod ex cognitione sui in cognitionem alterius facit nos venire; manifestum est, signum eo esse perfectius, quo illud, cujus est signum, plenius perfectiusque exprimit, quoque ex ejus cognitione facilius completam, perfectamque significati cognitionem adsequimur. Ad signi perfectionem ultra requiritur, ut pro significato subponi & in ejus locum possit substitui, seu, ut alii expriment, ut theoria signi cum theoria significati eadem sit; ut nimirum, quidquid de significato dici potest, id omne de signo non minus dici queat: & ut in nostra potestate sit positum ita, ut quoties volumus, promte ac facile eo uti valeamus.

§. 7.

Quid & quotuplex sit vox.

Vox ab Aristotele *L. de anima Cap. 8.* describitur: *sonus ex animalis ore prodiens & per adpulsionem aëris e pulmonibus in fauces incurrentis & adlixi formatus.* Haec definitio, quam esse genericam infra audiemus, tam vocibus articulatis, quam inarticulatis convenit. Voces inarticulae sunt, quae non literis & syllabis componuntur, seu adcuratius, quae non rem quandam externam, sed potius quandam animi adfectionem indicant. Tales voces inarticulae sunt gemitus & suspiria. Voces

ces articulatae dicuntur, quae certis ex syllabis constant, ut homo, brutum. Voces articulatae a logicis spectantur; & dicuntur *soni articulati ab homine prolati ad exprimendas mentis cogitationes.*

§. 8.

Quaenam in vocibus potissimum articulatis distinguantur?

In vocibus ejusmodi articularis varia distinguuntur. Primo sonitus, ratione cujus ad musicam spectant, item literae & syllabae, quibus constant, sicque ad grammaticam pertinent. Deinde significatio, propter quam partim ad grammaticam, partim ad logicam trahuntur. Significant autem voces imprimis cogitationes mentis nostrae, & harum plerumque sunt signa manifestativa. Deinde significant res, quae cogitatis nostris substant, seu quae sunt objecta cogitationum nostrarum. Imo etiam quaelibet voces humano more prolatae significant voluntatem generalem aliquid alteri manifestandi.

§. 9.

Divisio vocum in singulares & universales,

Quemadmodum ideae, ita & voces in singulares & universales jure dividuntur. Singulares sunt, quae rem, seu objectum vere existens, singulare, omnimode determinatum significant: universales vero, quae indicant rerum determinationes pluribus communes. Ad inveniendas ejusmodi

modi voces universales homines brevitatis studium imo necessitas quaedam permovit. Nam (ut praeclare adnotat eruditissimus Vernejus) si ad singulas res exprimendas distinctis uti vocabulis necesse foret, quis quaeso vocabulorum fingendorum modus esset? quis enim omnes vel unius capitis capillos suis propriis distinguere nominibus valeat? vel unius arboris foliorum quodlibet proprio insignire nomine possit? Universalium autem quinque species distinguuntur, genus scilicet, species, differentia, proprium & accidens. Genus, quod nomen est partem essentiae pluribus communem exprimens, triplex in scholis statuitur, infimum, intermedium & summum; eodem modo species, quae totam essentiam exprimit, alia infima, alia subalterna vocatur. Differentia determinationes essentiales denotat, per quas species una ab altera differt & discernitur. Proprium quadruplex in scholis distinguitur: at proprium, quod quarto modo dicitur, nimirum quod exprimit determinationem omnibus & solis speciei inferioribus semperque convenientem, solum vere proprium est. Accidens (quod a Porphyrio definitur, quod sit id, quod adest aut abest sine subjecti, quod adficit aut cui inhaeret, corruptione) est nomen exprimens determinationem accidentalem pluribus communem.

§. IO.

Absurda scholasticorum de universalibus doctrina.

De universalibus tot, tamque absurda commentati sunt scholastici, tantumque eorum

abusum fecere, ut doctrina de universalibus inter ludibria scholarum pene reputata, & ab omnibus odio habita sit.

§. II.

An voces sint signa naturalia, an vero arbitraria.

De vocibus igitur ceu signis cogitationum ac objectorum cogitationibus exhibitorum quaeritur 1. An signa sint naturalia, an vero arbitraria? Quam quaestionem, utpote cum jam inter Antiquos celebris fuerit, nec a Recentioribus quoque omittatur, silentio non esse praetereundam duximus. Ad eam autem accuratius dissolvendam aliqua ceu certa hic praenotamus ac 1. Non diffitendum, imo certum est, esse quasdam voces, quae naturalem quandam connexionem cum iis, quae significant, habent, at eam valde imperfectam. Sic murmur naturalem quandam nexum habet cum clamore illo, quo plures alteri obstrepunt: mugitus & pipitus naturaliter sonos boum & passerum exprimere videntur: at id de paucis vocabulis dici potest. 2. Certum quoque esse videtur, voces inarticulatas plerumque naturaliter significare adfectionem animi: sic Ah! naturaliter significat tristitiam. &c. 3. Certum quoque est voces quaslibet articulatas naturaliter significare hominem loquentem, & voluntatem proferendi hanc vocem, alterique sua cogitata manifestandi. Voces enim sunt effectus hominis loquentis. Item sunt effectus, ut ira dicam, mediati voluntatis, qua quis determinatur ad ideam, vel cogitationem suam cum altero

altero communicandam, aut saltem talem volitionem & cogitationem ordinarie praesubponunt tanquam aliquam necessariam conditionem. Nemo enim loquitur, nisi antea cogitaverit ea, quae loquitur, & voluerit ea proferre. Hinc cum effectus naturaliter significat causam, uti fumus naturaliter significat ignem; sic voces naturaliter significant hominem loquentem, item ideas indeterminate sumtas, item voluntatem alteri quid manifestandi, cum horum effectus dici queant. Quaestio igitur procedit, an voces significant res speciales, item ideas aut cogitationes determinatas; ad quam quaestionem Responsio sequitur.

§. 12.

Statuitur propositio.

Voces non sunt signa naturalia idearum determinatarum, neque rerum, quae ideis repraesentantur, sed sunt signa arbitraria, quae ex institutione hominum ideas sive res determinatas significant.

*Probat*ur 1. Haec enim naturalis connexio omnino nobis incognita est & minime perspecta, consequenter absque ulla sufficiente ratione adferitur ab illis, qui eam statuunt. 2. Deinde si naturalis daretur inter vocabula & ideas speciales nexus, unde tanta vocabulorum diversitas, quibus quandoque eadem respondent ideae, eadem indicantur res? 3. Certe tanta idiomatum diversitas minime foret, si vel unius linguae vocabula

cabula omnia naturaliter res quasque speciales indicarent. Quis ergo statuatur naturalem connexionem hujus vocis homo cum re significata, cum illa latine dicatur homo, germanice ein Mensch, gallice l'homme, italice huomo, graece ανθρωπος &c. 4. Probari potest ulterius ex mira & frequenti plurimarum linguarum variatione; multae enim linguae nunc hoc, nunc aliud eadem voce indicant. Unde canit Horatius:

*Multa renascentur, quae jam cecidere, cadentque,
Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet
usus,
Quem penes arbitrium est, & jus, & norma loquendi.*

Hinc ex libero pender aut saltem pependit arbitrio, qualem quisque ideam cuidam voci velit aut voluerit adtribuere.

§. 13.

An voces sint signa satis perfecta.

Voces idearum, rerumque signa esse non naturalia sed mere arbitraria, haecenus demonstratum est. Unde de vocibus nunc ultra quaeritur, an signa saltem satis perfecta sint? quam quaestionem paucis ita resolvimus. Voces non significare modo, sed & pro rebus praecipue, quas significant, posse substitui, jam supra commemoravimus. Voces porro magis, quam alia quaecunque signa, quibus earum loco uti possemus, in nostra potestate sunt positae ita, ut eas facile, & quin opus sit ambagibus adhibere

bere valeamus. Unde manifestum est, vocibus ratione horum prae signis aliis perfectionem aliquam competere. Quodsi vero ipsam significandi vim, a qua signi perfectio potissimum dependet, in vocibus adtenderis, eas esse signa admodum imperfecta facile comperies: etenim

1. Cum voces signa sint mere arbitraria; non nisi ex usu & consuetudine ullam significandi vim habent, unde vocis significationem tamdiu quisque ignorat, quamdiu loquendi usus ipsi perceptus non est.

2. Hic ipse loquendi usus non raro immutatur ita quidem; ut vox subinde aliam & a priori plane diversam significationem sortiatur: exemplo fit nomen magi, quod cum primo sapientem & arcanorum praecipue scientia pollentem, exinde veteratorem quendam nequissimum significavit, hominem tandem humani generis hosti arcano foedere junctum, ejusque opera & artibus miracula vires naturae excedentia patrantem significare coepit: quod nisi caute notetur, errores inde innumeratos oriri necesse est.

3. Fert usus ipse loquendi, ut vox plane eadem, eodem etiam tempore & ab iisdem ad res omnino diversas significandas adhibeatur: sic nomen tauri modo constellationem, modo bruti animantis speciem significat. Ejusmodi vocabula, quorum non parvus est numerus, aequivoce vocantur.

4. Voces porro non semper usui loquendi conformiter a loquentibus aut scribentibus solent adhiberi, aut quia vel ipsi eum non satis mente secuti

secuti sunt, aut quia ab eo singularitatis studio abrepti ultro recedunt.

5. Sectarum, systematumque diversitas diversum quoque loquendi usum non raro inducit, aliamque vox eadem in alio systemate aut secta significationem habet: sic Dei nomen aliud Ethnico, Spinozistae aliud, & aliud tandem Christiano significat.

6. Sed & voces pro eodem etiam significando sive a variis sive ab eodem diverso tamen tempore adhibitae diversam habere significationem, ac modo plus modo autem minus possunt significare, prout nimirum ille, qui & quando voce quadam utitur, plus minusque in objecto, quod per vocem exprimit, cognoscit, ejusque vel perfectiorem vel minus perfectam notionem habet: sic vocibus praesertim scientificis amplior plerumque a Recentioribus, quam a Veteribus significatio adnectitur, propterea quod plura in scientiis, quae Veteres plane latebant, a Recentioribus detecta sunt. Voces enim nihil aeque primario significant quam ipsam notionem proferentis. Et secundario solum, seu mediante notione objectum seu res ipsae per voces significantur; unde porro

7. Voces non nunquam omni significatione destituuntur, si nempe nulla illis in mente proferentis notio respondeat, vel si tales sint, ut nullus cum illis conceptus possit conjungi, eoquod opposita seu inter se pugnantia complectantur: uti sunt scholarum accidentia absoluta, haecceitas &c. ejusmodi voces, quarum insignem quasi adparatum recondi-

conditum habebant scholastici, mente cassae dici consueverunt.

8. Observandum porro venit, quod vocibus etiam iis, quae proprie quidem aequivocae non sunt, secundaria quaedam significatio soleat esse adnexa, atque a propria sua significatione ad aliam impropriad soleant transferri: exemplo sunt metaphorae, tropi, figurae &c.

9. Demum ex vario loquentis adfectu, intentione, temporis locique opportunitate, & vel ex ipso etiam oris habitu nova quaedam significandi vis vocibus accedit adeo, ut eadem vox diversimode prolata modo decora ac officiosa sit & ridicula, modo levitatis, audaciae, contemptusque notam habeat adjunctam.

§. 14.

Praescribuntur canones.

His circa vocabula breviter observatis, sequentes statuuntur canones, quorum primi audientem dirigunt & legentem: ad loquentem vero vel scribentem posteriores pertinent.

1. Vocabula non sunt primario referenda ad res ipsas, sed ad notiones aut loquentis vel scribentis, aut eorum, unde accepit, gentem, scilicet &c.

2. Nec ex notionibus quoque propriis interpretanda sunt vocabula, sed ex ejus mente, qui, illis utitur.

3. Ut vero vel ipsam etiam loquentis vel scribentis mentem citius adsequaris, usum praecipue

mis loquendi (huic enim quisque conformiter adhibuisse vocem praesumitur, donec constet, quod ab eo ultro recesserit) auctoris peritiam, finem, tempus, locum &c. adtende.

Loquens autem seu scribens

1. Caute evitet voces mente cassas, aequivo-
cas, & translatas.
2. Vocibus etiam, quae jam conjunctam ha-
bent certam significationem, aliam ipse non tri-
duat: sed verbis utatur secundum usum & con-
suetudinem.
3. Nec ad exprimenda sensa vocibus utatur ob-
scuris, confusis & indeterminatis.

§. 15.

Quid huc conferant definitio & divisio?

His equidem circa vocabulorum usum observa-
tis, obscuritas confusioque, quae ex voca-
bulorum abusu in ideis nostris oriuntur, magna
ex parte auferentur. At quum vel ipsi canones
hic praescripti & praesertim ultimus sine defini-
tionum, divisionumque usu satis observari neque-
ant; de definitione nunc & divisione seorsim dis-
putabimus.

C A P U T VI.

DE DEFINITIONE CEU SPECIALI OBSCURITATIS
IN IDEIS AEQUE AC VOCABULIS TOLLEN-
DAE MEDIO.

§. I.

Quid sit definitio & quotuplex?

Ad idearum aequae ac vocabulorum claritatem
adquirendam praeter alios canones haecenus
recen-

recensitos multum conferre definitionum usum, vel ex ipsa definitionis notione luculenter patet. Est enim definitio ejusmodi oratio, qua quod in nomine aut re per nomen significata obscuram est, exponitur. Unde definitio quoque duplex vulgo distinguitur, nominis nimirum alia, alia rei.

§. 2.

Quam varie definitio tam nominis quam rei exponi soleat.

Definitionem equidem eo, quo diximus, modo omnes tam veteres quam recentiores dividunt, aliam nimirum nominis, & rei aliam esse adferentes; attamen circa ipsam utriusque expositionem, mirum est, quantum inter se dissentiant: duas veteres definitionis nominalis species distinguebant: unam κατ' ετυμολογίαν, κατὰ λέξιν alteram vocabant; eamque inter & definitionem rei discrimen istud statuebant, quod definitio nominis vocis significatum utcunque, definitio vero rei per praecipua ejusdem adtributa illud debeat exponere. Recentiores vero praesertim Mathematici praecunte Ill. Wolffio ejusmodi solum rei declarationem, in qua rei genesis seu modus, quo res orta est, vel oriri saltem potest, explicatur, realem; caeteras vero quascunque rei expositiones nominales solum esse adseverant, contradicentibus tamen compluribus aliis, qui rei expositionem per adtributa ejusdem praecipua definitionem non minus, ac illam, qua rei genesis describitur, quamque ideo genericam vocant, realem esse contendunt.

§. 3.

Quid definitio nominis?

Ut igitur, quid per definitionem nominis intelligamus, palam fiat omnibus, definitionem nominis primo cum etymologia male confundi adseveramus: neque ceu species definitionis nominalis considerari potest etymologia, aliud est enim nominis originem indagare, quod etymologia præstat, aliud vocis significationem declarare, quod definitio nominis docet. Nec ad definitionem nominis sufficit, quasunque significati notas adsignare; definitio enim oratio est significati notas singillatim exprimens, quæ ad illud pro omni statu ac tempore agnoscendum, & ab omnibus aliis facile discernendum requiruntur & sufficiunt, verbo: definitio oratio est, sicuti supra jam monuimus, completam non abundantem, notionem inquam proprie determinatam exprimens. Id, cujus notionem exponit definitio, definitum adpelatur.

§. 4.

Definitio rei quid sit?

Per definitionem vero rei intelligimus illam, qua, quando de vocis significato vere jam constat; illas, sicut modo dictum est, ejus notas adsignamus quæ illi pro omni casu & tempore agnoscendo, & ab omnibus aliis facile discernendo præcise sufficiunt. Unde intelligitur definitionem rei non minus ac nominis distinctam, completamque, ac proprie determinatam definiti notionem exprimere debere: secus non erit nisi descriptio; cumque indi-
viduo-

viduorum ideae completae vix vel ne vix quidem haberi queant; in individuis exponendis non definitionibus sed descriptionibus solum locum esse, manifestum est. Genera igitur, speciesque proprie solum definiuntur.

§. 5.

Differentia inter definitionem nominis & rei.

Definitiones itaque nominis & rei, quanquam in eo, sicut audivimus, inter se plane convenient, quod determinatam utraque definiti notionem debeat exprimere; in eo tamen vel maxime inter se differunt, quod in definitione nominis definitum incertum adhuc sit, & per definitionem nominis primum determinetur: in definitione enim nominis, sicut perquam accommodat observat auctor artis cogitandi, voces ceteri omni significatione destitutae respiciuntur, eisque per definitionem nominis idea certa ac determinata adtribuitur; in definitione vero rei definitum jam certum esse censetur, & ita objecti certi notio determinata exprimi debet.

§. 6.

Definitio nominis in quantum arbitraria sit?

Ex his nunc intelligere est, cur definitio nominis communiter dicatur, & in quantum sit arbitraria. Definitiones scilicet nominum in tantum arbitrariae sunt, in quantum cuilibet liberum est, vocem, quae determinatam nondum ex usu & consuetudine significationem habet, ad significandum quodcumque adhibere, ac pro arbitrio determinare. Caeterum non licet, aut saltem inconve-

niens ac definitionis fini plane contrarium est, vocabulis sensum jam fixum ac usitatum habentibus per definitionem nominis aliam significationem tribuere. De prioribus enim, non autem de posterioribus obtinet, quod de definitione nominis monuimus, ut nimirum ceu omni significatione destitutae respiciantur, ac per definitionem nominis ad certum aliquid significandum pro lubitu determinantur; nisi forte, quod absit, definitiones nominum, quae claritatis causa adhibentur, obscuritatis ac confusionis fons futurae sint.

§. 7.

Observanda circa usum definitionum nominalium.

Ex his sequentia circa usum definitionum nominalium observanda, ceu totidem corollaria deducimus:

I. Non definienda sunt vocabula, quorum significationem omnibus jam aliunde notam esse, constat.

II. Nec definitioni locus est in vocabulis plane simplicibus, quorumque significata non nisi confuse ex sensatione novimus.

III. Notae receptaeque nominum definitiones facile immutandae non sunt, nisi aliquid in eis occurrat culpandum: culpari tamen in eis nihil potest, quam quod aut 1. ab usu loquendi ultro & sine causa gravi recedatur, aut quod 2. illud, ad quod significandum vox aliqua determinatur, nihil sit seu impossibile, vel saltem non existat, si id porro adferatur.

IV.

IV. Ex quo porro fluit, nec a posita semel nominis definitione facile & sine gravi causa esse recedendum : cum audientes alias vel legentes in errorem facile deducantur, nec verum vocabulorum sensum promptè queant adsequi.

§. 8.

Definitiones nominales quandonam potissimum adhibendae sint?

Ex dictis porro colligere licet, definitiones nominales potissimum adhibendas esse

I. Siquae voces peregrinae & iis, quibuscum communicamus adhuc incognitae adducantur.

II. In vocibus valde compositis, quae diversos saepe sensus, diversasque significationes facile admittunt.

III. In vocibus aequivocis & translatis : quales tamen non nisi deficientibus aliis a philosopho adhibendas esse supra jam monuimus.

IV. Denique in vocibus novis, quorumque usus recenter introductus est, aut quae ad novam saltem significationem sunt determinatae.

§. 9.

Summa definitionum praesertim nominalium utilitas necessitasque.

Caeterum in omni rerum pertractatione nihil aequè utile, imo necessarium est, quam accuratae nominum definitiones. Hae enim si con-

tinuo adhiberentur, inanes, ut merito vocantur, lites de nomine cessarent, nec tot vanae inter disputantes forent altercationes. Unde praeclare monet Cicero *L. 1. de officiis Cap. 2. omnis, quae a ratione suscipitur de aliqua re institutio, debet a definitione proficisci, ut intelligatur, quid sit, de quo disputatur.* Quod egregie praestant Geometrae nihil proponentes, nec demonstrantes aliquid, nisi sensum prius vocum, quas adhibent, accurate exposuerint. Quam sane insignem docendi, disputandique methodum (ait Corfinus) si philosophis caeteris aemulari libuisset; non adeo de folis vocibus, neque de incognitis, ambiguis confusisque rebus certaretur.

§. 10.

Definitio rei an & in quantum necessaria sit.

Quemadmodum audivimus, definitiones nominum arbitrarias esse; sic rei contra definitio necessaria esse perhibetur. Et certe, cum rei definitio objecti certi notionem determinatam sistere debeat, notio vero rei determinata ejusdem essentiam comprehendat; eo ipso manifestum est, in definitione rei ejusdem essentiam esse exprimendam: cumque rei porro essentia necessaria sit & immutabilis, quemadmodum in Ontologia demonstratur; & ipsam quoque rei definitionem necessariam esse patet. Quod tamen ita intelligendum non est, ac si ad rem definiendam certis vocabulis necessario uti quis debeat; utpote cum illa signa esse plane arbitraria saepius jam dictum sit. Definitionem tamen rei arbitrariam esse nec immerito contendunt illi, qui rem per determinationes essentiales secundarias seu ut vocant adtributa aequae,

aeque, ac per essentielles primarias definiri posse, ajunt.

§. II.

An unius rei unica solum detur definitio realis.

Ex his porro manifestum est, unius rei sub eodem respectu consideratae non nisi unicam esse definitionem, utpote cum unius rei sub eodem respectu consideratae unica solum detur essentia: bene tamen eadem res sub diverso respectu considerata plures habere potest essentias, unde & plures ejus ita consideratae definitiones dari manifestum est. At de his pluribus in Ontologia agemus.

§. 12.

Definitionis Regulae.

Quandoquidem vero definitiones rerum con-
dere, aut ab aliis conditas caeca fide ad-
ptare, periculosae plenum opus sit aleae, regulae
quaedam statuendae sunt, ad quas definitiones quae-
cunque sive a nobis sive ab aliis conditae veluti ad
lapidem quendam lydium examinentur: eaeque ex
dictis intelliguntur esse sequentes:

Regula I. ac praecipua est: *definitio constare de-
bet genere proximo & differentia ultima.* Definitio
enim oratio est notionem rei determinatam expri-
mens §§. 3. 4. & notio rei determinata genus pro-
ximum & differentiam ultimam comprehendit §.
13. Cap. 4. Sed hoc ita porro demonstramus: in
definitione rei tota rei essentia exprimi debet, debet
enim rei definitio ideam ejus completam & determi-
natam exprimere. Atqui tota rei essentia est genus

proximum & differentia ultima. Ergo. Minorem, quae ex §§. 6. 7. Cap. 4. satis quidem liquet, hoc modo probamus: tota rei essentia sunt determinationes essentiales primariae omnes. Atqui determinationes essentiales primariae omnes sunt genus proximum & differentia ultima. Ergo. Probamus ultra minorem: Determinationes rei essentiales primariae omnes, omnes quoque sunt, quas vel res cum aliis ad aliam speciem pertinentibus communes habet, vel per quas res ab omnibus aliis ad aliam quamcunque speciem pertinentibus differt & dignoscitur. Atqui determinationes essentiales omnes, quas res cum aliis ad aliam quandam speciem pertinentibus communes habet, genus proximum; illae vero, per quas ab aliis ad aliam quamcunque speciem pertinentibus differt & dignoscitur, differentia ultima sunt. Ergo. Unde si cujus notio adeo sit simplex, ut in plures notas genus scilicet & differentiam resolvi nequeat, neque definitioni locus est. Ex quo intelligis, quid sit, quod plane simplicia non esse definienda dicantur. Nec magis illa omnia definire valemus, quorum totam essentiam perspectam non habemus; nisi tamen, quod non immerito quidam arguunt, per adtributa seu per determinationes rei essentiales non praecise primariae sed secundarias etiam satis apte definiri quid posse, con edamus.

Regula II. *Definitio non sit negativa.* Quae regula ex eodem porro principio, scilicet quod definitio notionem rei distinctam, completam ac determinatam debeat exprimere, manifeste fuit; in definitione enim negativa solum dicitur, quid res non sit; per hoc autem, quod innotescat solum, quid res non sit, idea rei distincta, completa & determinata nondum obtinetur.

Non

Non est tamen & haec quoque regula ejusmodi, ut nullam plane patiarur exceptionem, nec definitiones negativae unquam tollerandae sint. Tollerandae sunt autem

1. Si ex duobus membris immediate oppositis unum jam fuerit positive definitum. Uti v. g. in Ontologia, postquam ens compositum positive definitum fuit per ejusmodi, quod constat partibus; ens simplex satis saltem definitur, quod nullis partibus constat. Ejusmodi tamen definitiones, quarum non paucae in omni scientiarum genere occurrunt, signum manifestum sunt, obscuritatem adhuc aliquam in illis subesse, cujus tollendae modus nondum ab aliquo perspectus sit. Unde, si quando positivae loco negativarum a quodam inveniuntur, illae eo minus respuendae sunt, quo negativis positivae praestant.

2. Non modo sustinendae sunt definitiones negativae, sed & unicae sunt, quae ibi adhiberi possunt, si nimirum definitum ipsum sit non ens, negativum: sic tenebrae non aliter nisi per absentiam lucis negativae scilicet definiiri possunt.

Regula III. *Definitio integra debet convenire omni & soli definito*, seu ut alii hanc regulam expriment: *definitio nec latior sit nec angustior suo definito, sed sit cum eo convertibilis* ita ut definitum & definitio mutuo sibi possint substitui. Alias enim vel non sufficiet definitio ad definitum in quocunque statu aut tempore agnoscendum, puta, si angustior sit definitio suo definito; vel definitum per definitionem ab omnibus aliis discerni non poterit, si latior nimirum fuerit suo definito. *Clavior tamen suo definito debet esse definitio.* Unde



Regula IV. *In definitione utendum est verbis, propriis fixisque, aut certe jam ante rite determinatis: per verba enim obscura, ambigua ac indeterminata notio distincta in mente haud suscitabitur. Ac porro*

Regula V. *In definitione non debet idem explicari per idem, nec definitum rursus poni in definitione: Hoc enim si fiat, idea definiti distincta mediante definitione haud quaquam obtinebitur. Ejusmodi definitionibus scatent scholasticorum libri: sic quantitatem v. g. definiunt, quod sit id, per quod res dicitur quanta, qualitatem vero, quod sit id, per quod res qualis adpellatur. Idem tamen per idem minime explicatur, nec definitum in definitione poni jure arguitur, si definitum nomen sit complexum, ejusque pars jam ante definita definitionem exinde complexi ingrediatur: ut si, postquam, quid sit Religio, nimirum quod sit modus colendi Deum, Religionem exinde christianam definias, quod sit Religio ab ipso Christo Domino instituta.*

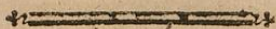
Regula VI. *In definiendo non est committendus circulus vitiosus. Committitur autem ejusmodi circulus, quando definitionem prioris definiti definitum posterius, & rursus definitionem definiti posterioris definitum prius ingreditur. Ut si miraculum v. g. definias, quod sit effectus, qui non est naturalis, & naturale rursus definias, quod sit, quidquid absque miraculo fit. Unde patet non unica statim definitione constare, an circulus talis sit commissus; sed ex definitionibus demum non nunquam pluribus inter se collatis id erui debere.*

Regula VII. *Definitio tandem sit brevis*, id est nihil contineat superflui. Definitio itaque determinationes quidem essentielles primarias omnes non tamen secundarias exprimat, utpote cum hae in illis jam contineantur, ac inde facili negotio erui queant. Multo minus autem in definitione determinationes seu notae rei variables & accidentales exprimantur: hoc enim si fiat, in descriptionem degenerabit definitio.

§. 13.

Quo modo formandae sint definitiones?

Cum, quod crebro jam dictum fuit, definitio sit oratio distinctam completamque definiti notionem exprimens, manifestum est, eum, qui alicujus definitionem formare cupit, ante omnia eniti debere, ut ejus distinctam completamque sibi prius ipse ideam compareret; quam si exinde verbis rite exprimat, formata est definitio. Unde porro liquet, modum formandi definitiones alium non esse, quam eum, quo & notiones rerum distinctae & completae adquiruntur; qui cum duplex sit, sicut audivimus, alius nimirum a posteriori seu per experientiam, a priori vero seu per determinationem notionum universalium alius, sic & modus formandi definitiones duplex est. Tutior tamen, & errandi periculo minus obnoxius est ille, quo definitiones a posteriori seu per experientiam, quam quo a priori seu per determinationem notionum universalium formantur; in determinandis enim ideis universalibus facile contingere potest, saepiusque contingit, ut determinationes oppositae combinentur, praesertim si singulae seorsim non nisi confuse fuerint cognitae, & sic definitionis loco voces mente cassae
pro-



proferantur, sicut id tristi nimis exemplo docuere scholastici, utpote qui quascunque rerum definitiones hac ratione formare adlaborabant. Definitiones tandem per analogiam quoque formari queunt. Imo non pauca sunt, quorum definitiones aliter quam per analogiam condi non possunt, quemadmodum nec aliter a nobis cognoscuntur: veluti praeter alia quam plurima sunt Perfectiones DEI infinitae, spiritus perfectissimus,

§. 14.

Canones pro usu definitionum.

Pro definitionum denique usu sequentes a nonnullis canones praescribi solent.

Canon I. *Usus definitionum moderatus sit.* Contra hoc peccaverunt ex antiquioribus aliqui, qui ne plus quidam antea non definitum emere volebant.

Canon II. *Definitionem nominis inter & rei accurate distinguendum.* Illa enim, ut audivimus arbitraria, haec vero necessaria est. Neque enim ab hominis pender arbitrio, quam res essentiam habeat, sed haec rei necessaria est.

§. 15.

Insignis definitionum usus, atque utilitas.

Definitionum praeter eum, quem jamjam commemoravimus, quod rebus scilicet agnoscendis & ab aliis discernendis inserviant, alius valde insignis summique momenti usus est, quod demonstrandi principia & praemissas formandis rationciniis evidentibus aptas suppeditent, sine quibus
ista

ista aut non inchoari, aut finiri saltem nunquam possent: Ex definitione enim deduci demum debet, quidquid rei vel convenit, vel convenire saltem poreit.

§. 16.

De descriptionibus.

Cum non individua modo, sed & res in specie consideratae, utpote cum earum essentiae saepe nos lateant, proprie definiri crebro non possint, definitionum loco descriptionibus opus est. Quare, cum de definitionibus haecenus multis a nobis disputatum sit, de descriptionibus modo pauca subijcimus.

§. 17.

Descriptio quid?

Sunt autem descriptiones ejusmodi rei declarationes, in quibus res exponitur & declaratur, non per determinationes ejus intrinsecas essentielles, sed per extrinsecas solum & accidentales, quae vel rei ad tempus solum, vel etiam constanter quamdiu existit, contingenter tamen inesse deprehenduntur.

§. 18.

Regula descriptionum.

Quaquam res eadem varie quidem possit describi; descriptionum tamen haec regula generalis est, quod in quacunque rei descriptione totalesque rei notae exprimi debeant, quae ad rem pro eo saltem tempore ac statu, pro quo describi-

tur, agnoscendam & ab aliis discernendam plane
sufficiant: secus descriptionis nomine omnino est
indigna.

§. 19.

Descriptionum usus.

Frequentem esse descriptionum usum, vel ex eo
satis liquet, quod, sicut audivimus, non in-
dividua modo, sed & res in specie consideratae
proprie definiri saepe nequeant, eas tamen decla-
rari non ideo minus necesse sit, & ita quidem, ut
mediante tali declaratione agnosci & ab aliis quo-
que discerni queant. Unde non probantur nobis
systemata illa logica, in quibus de definitionibus
multa scrupulose disputantur, de descriptionibus
autem altum est silentium.

C A P U T III.

DE DIVISIONE OBSCURITATIS PARITER
ET CONFUSIONIS TOLLENDAE REMEDIO.

§. I.

Divisio quid?

Divisio in genere totius est in partes resolutio.
Totum, quod dividitur divisum, partes au-
tem, in quas resolvitur, membra dividen-
tia vocantur.

§. 2.

§. 2.

Divisio quotuplex?

Quemadmodum vero tota, quae dividuntur, varia sunt, sic ipsa quoque divisio multiplex est. Sic, cum totum aliud physicum sit seu reale, metaphysicum vero seu intentionale aliud, & aliud denique logicum; divisio quoque modo physica est, modo metaphysica, & modo tandem logica audit. Totius seu physici seu metaphysici in suas partes resolutio partitio vocatur, totius vero logici in suas partes distributio divisio logica seu proprie talis est.

§. 3.

Partitio physica quid & quotuplex?

Partitio physica est resolutio totius physici in partes physicas, reales seu tales, ex quibus illud vere constat & componitur: haecque rursus duplex est alia scilicet qua totum in partes essentielles, qua in partes solum integrantes resolvitur, alia est. Prioris exemplum habes in resolutione hominis in corpus & animam, posterioris vero in distributione corporis humani in tres cavitates, infimam scilicet mediam & summam.

§. 4.

Quid partitio metaphysica?

Partitio autem metaphysica est distributio totius metaphysici, quale quoque vere simplex esse potest, in partes metaphysicas seu tales, ex quibus res non vere sed nostro solum concipiendi modo constat; cumque ejusmodi partes, quae ita in aliquo concipiuntur, vel essentielles vel acciden-
tales

tales esse queant, & haec quoque duplex est. Ut-
 riusque exemplum cape ex sequentibus, ubi
 homo in animal & rationale dividitur, aut pietas in
 homine & eruditio discernuntur. Partitionis meta-
 physicae essentialis membra gradus metaphysici
 solent adpellari.

§. 8.

*Quid divisio logica seu proprie talis &
 quotuplex sit?*

Divisio tandem logica seu proprie talis est to-
 tius logici seu notionis cujusdam superioris
 in partes subjectivas seu inferiora distributio, atque
 haec quoque rursus varia est, pro diversitate sci-
 licet partium, in quas notio superior resolvitur.
 Etenim notio superior generica v. g. substantiae vel
 in suas species, corpus scilicet & spiritum, vel ita
 resolvitur, ut eidem notioni superiori genericae
 determinationes specierum differentiales disjuncti-
 ve addantur: veluti si substantiam vel extensam
 vel cogitantem esse dicas.

§. 6.

Quid Analysis, quid Synthesis?

Duo in Recentiorum quorundam systematibus val-
 de usitata vocabula sunt Analysis & Synthesis.
 Quae ad quid significandum illa adhibeant pau-
 cis exponimus. Ac primo quidem per Analysis
 aliud non intelligunt, quam resolutionem idearum
 universalium compositarum in simpliciores, ex
 quibus quasi constitui concipiuntur: Synthesis vero
 pro combinatione seu compositione idearum uni-
 versalium accipiunt. Unde intelligis, Analysis
 aliud non esse, atque eam, quam modo exposui-
 mus,

mus, partitionem metaphysicam essentialem; synthefin vero ejusmodi divisionem logicam, in qua determinationibus in notione generica comprehenfis determinationes specierum differentiales adduntur, & cum illis conjunguntur.

§. 7.

Quid in utraque observandum?

In analyfi observare oportet, ne quid, quod in notione feu nomine minime comprehenditur, eidem inesse credatur; cujusmodi error facilius saltem evitabitur, si in resolvendis notionibus universalibus ad ideas intuitivas feu sensationes, ex quibus originem trahunt, facpius & adcurate reflectendo respiciatur. In synthefi vero cavendum est, ne vocabula determinationes feu notas oppositas significantia conjungantur, quod eo minus continget, quo notiones singulae vocabulis quibuscunque respondentes & adfixae diligentius seorsim prius per analyfin fuerint examinatae. Unde patet, ordine naturali synthefin analyfi esse posteriorem.

§. 8.

Utriusque finis.

Quemadmodum in analyfi per varios gradus feu scalas quasi ascendere, sic in synthefi per eas quasi descendere licet, ita tamen, ut utriusque demum finis detur: & analyfis quidem in notionibus feu vocibus simplicissimis, & in quibus plura amplius distinguere non possumus: synthefis in individuis finitur

§. 9.

An in hisce & præsertim in analysi ad finem usque sit progrediendum?

Neque tamen in hisce semper & in analysi præcipue ad finem usque progrediendum est; quantum vero & quoadusque in ea procedendum sit, a fine potissimum seu scopo proposito pendet. In metaphysicis, quando prima humanæ cognitionis principia, ejusque limites determinandi sunt, in ejusmodi analysi seu resolutione, quoadusque illud modo possibile est, progredi adeo vituperandum non est, ut illud potius omnino sit necesse: in aliis vero, & quando analysis ex speciali fine instituitur, ultra, quam finis propositus exigit, ascendere luxuriantis, parumque moderati ingenii argumentum esse solet. Per analysin igitur notiones rerum adæquatae; completæ & determinatæ mediante synthesi acquiruntur.

§. 10.

Quaedam aliae divisionum species.

Restant adhuc aliae quaedam divisionum species. Ac 1. subjectum per sua accidentia seu modos accidentales vel relationes etiam dividitur, veluti si homines in eruditos & plebejos, vel in superiores & inferiores dividantur. 2. Modus dividitur per sua subjecta v. g. bona vel corporis, vel animæ sunt. 3. Causa dividitur per suos effectus v. g. medicina alia calefacit, alia refrigerat. 4. Effectus per suas causas, uti peccatum aliud commissionis, omissionis vero aliud est. Ac 5. demum qualitas per sua

objecta v. g. amor est vel Dei, vel proximi, vel sui ipsius.

§. 11.

Quid subdivisio? quid membra subordinata?

Quoties divisionis alicujus membrum ceu totum consideratum in partes rursus resolvitur, toties subdivisio fieri dicitur: sic, si, postquam ideam in claram & obscuram, distinctam & confusam divisisti, distinctam rursus in completam & incompletam dividis, subdividere diceris. Subdivisionum partes membra subordinata vocari solent.

§. 12.

Quid condivisiones? quid membra coordinata?

Quoties vero idem totum ex diverso tamen fundamento varie dividitur, ejusdem condivisiones fieri dicuntur v. g. cum ideas supra ratione originis in intuitivas & racionales, ratione objecti vero in singulares potissimum & universales, & ratione ipsius modi repraesentandi in claras & obscuras &c. divisimus, tres ideae condivisiones dedimus. Condivisionum partes membra coordinata appellantur.

§. 13.

Quid distinctio nominalis?

Ab enarratis hactenus divisionum speciebus probe discernenda est distinctio nominalis, quae aliud non est, quam adsignatio diversae significationis, quam vox aliqua seu ex consuetudine & usu jam communi, seu ex unius alteriusve verum ejus sen-

sum detorquentium abusu habet, aut habere saltem potest. Dantur quoque subdistinctiones: quando scilicet ejusmodi vocis significatio adhibita distinctione prima nondum satis determinatur.

§. 14.

Usus & utilitas tam distinctionum nominalium, quam divisionum.

Est autem tam distinctionum nominalium, quam divisionum usus valde insignis ac summa utilitas: etenim distinctiones primum nominales, utpote cum quodlibet distinctionis nominalis membrum definitio quoque nominalis dici queat, praecidendis logomachiis, finiendisque de nomine litibus multum inserviunt: a divisionibus vero 1. solidus rerum ordo, seu ordinata partium singularum dispositio dependet, qua nihil in scientiis tum discendis, tum tradendis opportunius ac magis necessarium est. 2. Notionum claritas & distinctio divisionibus augetur, & ex distincta singularum partium cognitione ad cognitionem totius completam facile proceditur. 3. Demum memoriae per divisiones plurimum consulitur, id quod ex iis, quae de memoria in Psychologia dicentur, uberius patebit.

§. 15.

Divisionum regulae.

Verum quam utiles divisiones distinctionesque nominales esse possunt, si legitimae sint, & opportune adhibeantur; tam contra noxiae evadunt, si aut vitiosae sint, aut praepostere saltem applicentur. Unde regulis opus est, quibus dirigantur.

tur. Ejusmodi vero regulæ pro divisionibus primum facile intelliguntur esse sequentes:

Regula I. *Membris dividendis exhauriri debet totum divisum.* Quæ regula aliis verbis sic exprimitur: divisionis membra simul sumta adæquent totum divisum. Totum enim & omnes ejus partes idem sunt. Præterea, si non omnes totius partes adsignarentur, quaedam earum manerent incognitæ, & sic obscuritatem & confusio- nem non modo non tolleret, sed potius augetet divisio. Sic bona est divisio numeri in parem & impar: omnis enim numerus quicumque demum possibilis vel par est, vel impar. Contra vero vitiosa est divisio ejusdem numeri in fractum & quadratum; cum multi sint numeri, qui nec fracti sunt, nec quadrati:

Regula II. *Divisionis membra sint inter se opposita, unumque alterum excludat.* Unde mala est divisio entis in simplex, compositum & spiritum; utpote cum spiritus ens simplex sit.

Regula III. *Divisio fiat in membra immediatæ non sub-aut coordinata.* Alii hanc regulam ita ponunt: *Divisio non fiat per saltum.* Quod in subdivisionibus quoque observandum est. Contra hanc regulam peccant divisiones sequentes, 1. Idea vel est clara, vel incompleta. 2. Idea vel est intuitiva, vel obscura.

Regula IV. *Quodlibet divisionis membrum totam divisi notionem participet, non autem divisum membrorum.* Ex duplici hac regula corollaria multa valde utilia fluunt: quorum tamen expositionem sicut alia quam plurima, quæ de divisione dici adhuc merentur, prælectionibus reservamus.

Regulae hic positae non divisiones modo & subdivisiones, sed & partitiones quoque, tres saltem priores concernunt ita tamen, ut prima circa partitiones pro diversitate finis seu scopi exceptionem nonnunquam pariatur.

§. 16.

Observanda pro usu divisionum.

Caeterum circa divisionum usum hic adhuc cum aliis monendum esse duximus; quod divisio scilicet nec in membra nimis generalia, nec in partes etiam nimis minutas fieri debeat: utrumque enim divisionis scopo repugnat. Ac primo quidem, si membra adhuc nimis generalia sunt, claritas & distinctio, quae per divisionem quaeritur, minime obtinetur; si vero partes nimis minutae nimisque multae sunt, earum numerus memoriam conturbat, & obtundit attentionem. Unde recte monet Seneca *Epist. 89. idem habet vitium nimia, quod nulla divisio: & simile confuso est, quidquid in pulverem sectum est.*

§. 17.

Regulae distinctionum nominalium.

Regula I. *Quodlibet distinctionis nominalis membrum vera sit nominis definitio. Ex hac regula, quae positiva est, alia sequitur negativa quidem illa, non ideo tamen minus utilis ac necessaria.*

Regula II. *Pro distinctione nominali non profervantur voces mente cassae, sed voces fixum significatum habentes. Vitium hoc scholasticorum erat, quemadmodum ejusmodi schemata vocabulorum nihil*

nihil significantium, quae distinctionum tamen loco adluderi volebant, in celeberrimis eorum dialecticis adhuc legere est.

CAPUT IV. DE CATEGORIIS.

§. I.

Quare de Categoriis agatur?

Quanquam probe sciam, Categorias in eorum pene censum relatas esse, de quibus vel loqui etiam inter aevi nostri eruditos, & triconis simul notam effugere, nemini sit concessum. Ne tamen, quid earum nomine veniat, tyrones plane ignorent, pauca de illis dicere statutum est. Sed & domestica quaedam causa hanc de categoriis pauca disserendi necessitatem mihi imposuit. Quare sit.

§. 2.

De notione Categoriae.

Categoriae etymologiam quod adinet, siquidem Porphyrio habenda sit fides, nomen istud ab Aristotele Peripatericorum Principe ad Gymnasia ab usu forensi traductum est. Praevaluit tamen, ac nobis etiam aliorum magis probatur opinio, qui vocabulum istud a graeca voce *κατηγορεω* latine praedico aut enuntio derivari censent ita, ut Categoria idem ac enuntiatio, praedica-

dicamentum significet, quemadmodum interpretatur Boëtius. Unde Categoriae vulgo definiuntur esse *suprema quaedam genera seu classes in quibus omnia substantiae singularis adtributa seu praedicata continentur*. Categoria tamen aliquando quidem pro tota serie ex superioribus & inferioribus constituta, aliquando vero pro supremo tantum genere cujusque praedicamenti solet usurpari.

§. 3.

De numero Categoriarum, earumque Auctoribus.

De Categoriarum seu praedicamentorum numero tam veteres, quam recentiores admodum inter se discrepant. Plato teste Aristotele *III. Metaphys. cap. 5.* unum tantum admisit omnium genus & praedicamentum. Xenocrates & Andronicus duo statuebant substantiae unum, alterum accidentis: quibus actionis tertium adiecit Valla. Stoici, ut auctor est Plotinus *L. I. Eneade. 6. cap. 29.* quatuor posuere: ipse vero Plotinus quinarium Categoriarum numerum videtur elegisse: quem teste Simplicio ad novenarium usque produxit Nicostratus. Archytas tandem Tarentinus, ut plurimi censent, praecunte sibi Magistro Pythagora ad Categoriarum decadem omnia redegit; quem deinde numerum in ordinem digessit, ac certa ratione methodoque pertractavit Aristoteles: Hic, quemadmodum Antecessores suos philosophos discipulorum numero ac nominis celebritate vicit, primusque systematice sua pertractavit, decem illis praedicamentis tantam conciliavit auctoritatem, ut nefas exinde plerisque visum

visum sit, denarium hunc Categoriarum numerum velle immutare, aut eidem repugnare.

§. 4.

Quenam sint decem istae Categoriae?

Categorias vero illas decem sequenti disticho comprehendunt.

<i>Subst.</i>	<i>quant.</i>	<i>relatio.</i>	<i>qualit.</i>	<i>actio.</i>	<i>passio.</i>
Arbor,	sex,	servos,	ardore,	refrigerat	ustos
<i>Ubi.</i>	<i>quando.</i>	<i>situs.</i>	<i>habitus.</i>		
Ruri	cras	stabo,	nec tunicatus	ero.	

Verum vel ipsae tamen voces summam Categoriarum istarum barbariem nimis jam produnt, quam ut multis illam ostendere sit necesse.

§. 5.

Decem istarum Categoriarum existimatio apud Peripateticoscholasticos.

Decem has Categorias jam tunc post Aristotelem summam auctoritatem nactas esse, modo commemoravimus, sed nec minor tandem earum apud Peripateticoscholasticos existimatio fuit adeo, ut ab eis aut recedere, aut earum quoque numerum quomocunque impugnare religioni prope duceretur, utpote cum eas ceu omnis tam sacrae quam profanae scientiae fontem, ac brevem quasi epitomen revererentur. Unde de ratione tandem, qua denarium hunc categoriarum numerum stabilirent, cogitare coeperunt.

§. 6.

Quanam idratione evincere conati sint?

Rationem vero, qua dictum Categoriarum numerum firmare conati sunt, praeter sacram Aristotelis auctoritatem, a qua vel latum unguem recedere nefandum penes ipsos facinus erat, sequentem adferebant. Tot, aiebant, statuendae sunt Categoriae, quot de re singulari fieri possunt quaestiones; atqui ejusmodi quaestiones de re singulari decem fieri possunt: de re enim quaeri potest 1. quid? 2. quanta? 3. qualisve sit? 4. ad quid referatur? 5. quid agat? 6. quid patiat? 7. quo in loco? quove 8. tempore sit? 9. quomodo se habeat ad situm? an stet, an sedat, an jaceat? ac tandem 10. quem habitum gerat? an sit togata, an galeata? ergo, occlamabant, ergo decem statuendae sunt Categoriae.

§. 7.

Quid de hac argumentatione sit censendum?

Verum, quam infirmum, quamque omni robore destitutum sit argumentum istud, quod ceu demonstrativum illi jactitabant, nemo non intelligit. Quodsi enim, quod in majore arguitur, verum sit, tot esse statuendas Categoriae, quot de re singulari fieri quaestiones queunt; non decem modo, sed innumerae quasi Categoriae forent statuendae. De re enim singulari v. g. Petro praeter quaestiones modo enarratas multae adhuc aliae possunt institui. Sic quaeri adhuc potest de Petro v. g. cujus status sit? an caelebs, an uxoratus? cujus dignitatis? an Rex, an Princeps,

ceps, an cœsul? cujus conditionis? an civis an peregrinus? &c. Nec obstat, denominationes has esse externas, relativas & morales; utpote cum talium & ipsi, loci scilicet, temporis speciales Categorias ponant.

§. 8.

Perniciosissimus alius Categoriarum abusus.

Sustineri tamen forte adhuc possent abusus jam dicti Categoriarum; dummodo in ipsis his Categoriis non voces plerumque mente cassas omnique significatione destitutas coacervassent, ac per illas res demum quaslibet definire præsumissent: etenim, quod bene notat Clericus *Praef. Log.* 3. 4. quovisunque de re singulari sermo habendus erat, dispiciebant, ad quodnam universale, aut ad quam Categoriā referri posset; ac de ea ex regulis positis non ex intima rei cognitione loquebantur. Itaque haec dialecticae pars nomenclatura seu dictionarium fuit, cujus ope nomina quaedam rebus imponebant, & memoriter ex regulis seu veris seu falsis ratiocinabantur. Unde, pergit idem, factum est, ut res vulgares admodum & omnibus notas quasi reconditas doctrinas enuntiarent, propter artem, ad quam sua dicta exigebant; seu potius propter dictionarium, quo constanter utebantur, & in quo etiam erant voces novae, quibus sermo quotidianus destitutum videbatur. Ita si quis quaereret quid sit *homo*? reposuisset Logicus, esse *animal rationale* ex ordine Categoriarum suarum: quod idem erat, ac si dixisset homini imponi nomen *animal*. Quærenti, quid sit *planta*? *Vivens anima vegetativa* prædixit, reposuisset. Sciscitanti quomodo *animal*

mal & vivens differant? regeffisset, *vivens* esse *genus* animalis, animal vero *speciem* viventis, quod huc redit, nempe in distributione entium apud philosophos, *vivens* esse nomen generalius, seu quod pluribus tribuitur quam *animal*. Siquis quaesivisset, quid sit *anima rationalis*, quid *vegetativa*? responsum accepisset animam rationalem *hominis*, animam vero vegetativam *plantarum formam* esse *substantialem*. Urgenti nihil reposuisset praeter alia dictionarii vocabula; quibus exhaustis denuo incepisset, si modo in iram non erupisset. Hucusque Clericus.

§. 9.

Abusus isti in quantum per Recentiores sublati sint?

Recentiores servile auctoritatis jugum in tantum quidem excussere, ut denario Categoriarum numero adstringi se amplius passi non sint: Categorias enim Recentiorum aliqui duas solum, substantiae scilicet unam, & accidentis alteram statuere, quibus relationis tertiam alii adjecerunt. Ac septem tandem aliis, aliis sex solum ponere libuit, quas, cui id operae pretium esse videtur sequentibus inclusas versibus legere poterit:

1. 2. 3. 4. 5. 6.
Mens, mensura, quies, motus, positura, figura

7.

Sunt cum materia cunctarum exordia rerum.

1. 2. 3. 4. 5. 6.
Mens, corpus, motus, nexus, mensura, figura.
Scholarum tamen praepudicium, ex Categoriarum scilicet ordine & legibus veras rerum definitiones

nes & formandas esse, & dijudicandas, deponere nondum valuerunt; quemadmodum decantata Recentiores inter & scholasticos controversia de vera hominis definitione testatum facit. Et si, quod certum nobis est, Recentiores definitionem hominis *animal rationale* rejiciendo, ejusque loco hanc *substantia seu creatura constans mente & corpore physice unitis* substituendo naturam hominis multo adcuratius exposuerint, Categoriarum tamen usui in acceptis id minime referimus. Quanquam caeteroquin jure arguantur scholastici, quod hominem per animal rationale definiendo contra Categorias, & definitionum regulas inde ab ipsis statutas peccaverint.

CAPUT V. DE TERMINIS.

§. 1.

Terminus quid?

Voces ad propositionem comparatae, sive quatenus propositionem seu subjectum aut praedicatum constituunt, termini vocantur.

§. 2.

Divisio termini in categorematicum, syncategorematicum & mixtum.

Unde, cum voces aliae quidem solae sine aliis, aliae vero non nisi cum aliis subjectum aut praedicatum propositionis esse queant, terminus in categorematicum seu talem, qui solus sine alio, & syn-

syncategorematicum, qui non nisi cum alio quodam subjectum aut praedicatum propositionis esse potest. Termini categorematici sunt nomina substantiva, adjectiva & pleraque participia in casu recto: syncategorematici vero signa tam universalialia, quam particularia, de quibus infra, adverbialia, imo nomina quoque substantiva, adjectiva & participia in casibus obliquis. Terminus utrumque tam categorematicum quam syncategorematicum complectens mixtus vocatur: veluti sunt nemo, nihil &c.

§. 3.

Divisio termini in simplicem & complexum.

Terminus categorematicus in simplicem & complexum communiter subdividitur. Terminus simplex dicitur ille, qui rem sine modo significat, ut homo, brutum &c.: terminus complexus ille vocatur, qui rem cum modo indicat v. g. homo doctus, domus romanae proxima &c.

§. 4.

Observanda circa terminum complexum.

Circa terminum complexum ex arte cogitandi adverte, duo esse additamentorum genera, explicativum scilicet aliud, aliud determinativum. Additamentum explicativum disertius solum explicat, quod in comprehensione termini jam continetur, aut inde saltem fluit, & rei per terminum significatae constanter saltem, licet contingenter competit: veluti sunt ista respectu hominis, *ratione praeditus, felicitatis capax, corruptioni obnoxius*. Ejusmodi additamenta mere explicativa plerumque sunt

sunt adjectiva terminis singularibus seu individuis addita, v. g. REVERENDISSIMUS AC CELSISSIMUS PRINCEPS AC DOMINUS HENRICUS &c. Additamentum determinativum est, quod in termini comprehensione nec continetur, nec inde deduci quoque potest, & rei per terminum significatae non nisi in certis circumstantiis, sub certa solum conditione, & sic haud constantèr convenit v. g. homo *pius*, *eruditus*, *cera fluens*, *lapis calesfactus* &c. Quod ideo monendum esse duximus, quia per additamentum determinativum terminus, cui tale adjicitur, restringitur, minime vero per additamentum mere explicativum. De restrictione autem termini infra audiemus.

§. 5.

Divisio termini in concretum & abstractum.

Terminus in concretum porro & abstractum subdividitur. Terminus concretus est, qui subjectum simul & formam significat: abstractus est, qui solam formam denotat. Est autem forma ejusmodi, a quo aliquid denominationem accipit v. g. albedo, a qua album quid denominatur. Album est concretum.

§. 6.

Concretum quotupliciter possit sumi?

Concretum quidem quadruplici modo sumi potest, concrete scilicet (ut ajunt) compositive, specificative seu subjective, & reduplicative seu formaliter. Attamen cum duo priora concretum aliquod accipiendi modi rarum vel
(ut

(ut verius dicam) nullum plane usum habeant, duos solum posteriores Concretum aliquod accipiendi modos hic exponimus. Et quidem concretum subjective primum sumi dicitur, quando praedicatum, quod de concreto in propositione dicitur, concreto ratione ipsius subjecti non vero ratione formae competit, v. g. in hac propositione: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Nimirum si Dominus simul territorialis fuerit. Ubi praedicatum habere jus vitae & necis Episcopo non ratione formae, dignitatis scilicet seu ordinis Episcopalis, sed ratione subjecti solum competit. Formaliter vero seu (ut ajunt) reduplicative sumitur concretum, si praedicatum, quod de eo dicitur in propositione, eidem conveniat ratione formae, veluti in hac propositione: *Episcopus praeest Clero.* Ubi praedicatum praeesse Clero Episcopo convenit ratione formae. Unde intelligis, ad dignoscendum, quomodo concretum aliquod sumatur, illud in propositione esse oportere. Concreti formaliter sumti signum esse dicunt, si concreto adjici possint sequentes particulae: *qua, quatenus* &c. Quas & ideo reduplicativas vocant Sic in posita prius propositione: *Episcopus praeest Clero.* concretum reduplicative sumi, signum esse dicunt, quia in resolutione illius propositionis concreto *Episcopus* dictae particulae, v. g. *Episcopus qua Episcopus*, seu quatenus ordine seu dignitate Episcopali insignitus est, Clero praeest. Concreti vero subjective sumti signum esse ajunt, si manente propositionis veritate in resolutione propositionis dictae particulae concreto adjici haud possint, sed earum loco addi potius debeat relativum *qui* v. g. in altera propositione prius adsignata: *Episcopus habere potest jus vitae & necis.* Haec enim pro-
 possi-

positio, ut ejus maneat veritas, ita, ajunt, resolvi debet: Episcopus *qui* seu, non quatenus Episcopus, sed quatenus Dominus est territorialis, jus vitae & necis habere potest.

§. 7.

Quot & quaenam concretorum genera in scholis haecenus distincta sint?

Quatuor concretorum genera in scholis haecenus distincta sunt, concretum scilicet physicum, metaphysicum, logicum & morale. Concretum porro aliqui substantiale aliud, aliud accidentale esse ajunt. Verum haec nobis ejusmodi esse videntur, de quibus hic saltem filere satius sit, quam multa loqui.

§. 8.

Divisio termini in singularem & communem seu universalem. Item in univocum, aequivocum & analogum.

Terminus in singularem rursus & universalem seu communem, ac communis porro in univocum, aequivocum & analogum subdividitur. De singulari & universali; de univoco item & aequivoco supra de vocibus jam dictum est. Quare quinam analogus dicatur, paucis exponimus. Terminus igitur analogus esse dicitur, qui tribuitur pluribus propter aliquam inter illa analogiam, proportionem aut similitudinem: Sic nomen pedis analogum est respectu pedis hominis & pedis mensae, quia, quemadmodum pes hominis hominem, ita pes mensae mensam sustentat.

§. 9.

Divisio termini in distributivum & collectivum.

Terminus universalis seu communis ultra vel distributivus vel collectivus esse dicitur. Distributivus ille vocatur, qui pluribus tribuitur ita, ut de singulis seorsim dici queat: Collectivus contra ille adpellatur, qui de pluribus, quibus convenit, non nisi simul sumtis praedicari potest. Sic termini v. g. distributivi sunt: homo, brutum &c., collectivi vero: exercitus, civitas &c.

§. 10.

Divisio termini in absolutum & relativum.

Terminus ultra absolutus alius, alius relativus esse dicitur. Absolutus audit, qui intelligi potest sine respectu ad alium, uti homo v. g. Angelus &c. Relativus contra vocatur, qui sine relatione aut respectu ad alium nequit intelligi, v. g. Creatura, servus, minor &c.

§. 11.

Divisio termini in positivum, negativum & privativum.

Terminus tandem in positivum, negativum & privativum subdividitur. Positivum nomen, qui reale quid, realitatem exprimit v. g. magnes, ferrum, visio &c. Negativus vero dicitur, qui negationem realitatis, seu formae potius positivae aut realis absentiam denotat: hicque denuo vel privativus, puta, si ejusmodi formae absentiam in subjecto ejusdem capaci, si vero talis formae

mae absentiam in subiecto illius incapaci denotet, stricte negativus esse dicitur. Sic caecitas respectu hominis privativus, respectu vero lapidis terminus stricte negativus est.

C A P U T VI.

DE TERMINORUM ADFECTIONIBUS.

Adfectio termini quid?

Per adfectionem termini hic aliud non intelligimus, quam certum illius usum, certam unius ad alium, eorumque ad invicem relationem.

§. 2.

Quot adfectiones terminorum diversae in scholis numerentur?

Octo autem diversae terminorum adfectiones in scholis numerari solent, suntque sequentes: *Oppositio, status, ampliatio, distractio, restrictio, diminutio, alienatio & tandem subpositio.*

§. 3.

Oppositio quid & quotuplex?

Oppositio terminorum, de qua hic agitur, est duorum terminorum in aliquo pugna; eaque duplex est vel lata scilicet, vel stricte talis. *Oppositio stricte talis inter illos terminos dari censetur, qui speciali repugnandi modo sibi opponuntur.*

Ejusmodi autem specialis repugnandi modus quadruplex in scholis nec immerito distinguitur, contrarius scilicet, relativus, privativus & contradictorius. Oppositio contra lata inter illos quoque terminos admittitur, qui specialem repugnandi modum non habent, nec aliter sibi opponuntur, quam quod unus non includat alium. Termini late oppositi disparati quoque dici consueverunt.

§. 4.

Quotuplicis generis sint termini stricte oppositi?

Quemadmodum vero, sicut modo audivimus, specialis repugnandi modus quadruplex est, ita termini stricte oppositi quadruplicis generis sunt: termini scilicet contrarie, relative, privative & contradictorie oppositi.

§. 5.

Quid termini contrarie oppositi?

Termini contrarie oppositi sunt, quorum uterque formam positivam exprimit, quarum una tollit alteram. v. g. Calor & frigus. Hae formae si fuerint ejusmodi, ut inter illas media non detur, uti inter paritatem & imparitatem respectu numeri, termini immediate contrarii dicuntur; si vero inter illas forma adhuc intermedia habeatur, sicut calorem inter & frigus media habetur tepiditas, mediate contrarii vocantur.

§. 6.

Termini relative oppositi quid?

Termini relative oppositi sunt, quorum neuter sine ordine seu respectu ad alium potest intelligi

ligi, veluti sunt Pater & Filius, Princeps & subditus, herus & famulus &c.

§. 7.

Quid termini privative oppositi?

Termini privative oppositi sunt, quorum unus formam positivam, ejus absentiam in subiecto capaci alter significat. Ejusmodi termini sunt vita & mors, visio & caecitas respectu hominis &c.

§. 8.

Termini contradictorie oppositi quid?

Termini tandem contradictorie oppositi sunt, quorum unus praecise tollit, quod alter ponit v. g. a & — a. Ens & nonens &c.

§. 9.

Usus hujus de oppositis doctrinae.

Ut vero intentum ex hac de oppositis doctrina usum capere quis possit, advertendum est, ex combinatione terminorum inter se oppositorum nasci, quod contradictorium seu impossibile vocamus. Etenim fieri non potest, ut terminis oppositis inter se unitis aliqua in mente notio respondeat; impossibile est enim, ut a — a = a, aut nonens ens esse cogitemus. At cui nulla in mente notio responderet, quodque cogitari non potest, impossibile est seu nihilum. Ergo, quotiescunque termini oppositi combinantur, adest impossibile, nihilum striete tale. Advertendum porro, ejusmodi contradictionem nunc quidem manifestam esse, ut si dicam triangulum sine angulis: nunc autem latere illam, veluti si dicam figura rectilinea

biangularis, Deus non existens. Manifeste contradictorium absurdum philosophicum est. In quo autem contradictio latet, chymaeram illud Antiquiores vocare consueverant.

§. 10.

Quid status, ampliatio & distractio?

Terminus pro statu sumi dicitur, si pro tempore per copulam importato accipiatur, v. g. in hiſce propositionibus: *Religio Christiana per Apostolos primitus fuit praedicata. Religio Christiana ubique terrarum nota est. Religio Christiana usque ad finem mundi perseverabit, nec portae inferi adversus eam praevalebunt unquam.* Terminus ampliari seu ampliative sumi dicitur, si pro omni plane tempore usurperur v. g. in hac propositione: *rosa est flos.* Distrahitur tandem seu distractively fumitur terminus, si pro alio tempore sumatur, quam quod per copulam indicatur, v. g. in propositionibus hiſce evangelicis: *Caeci vident. Claudii ambulant.* Unde intelligis, statum esse usum termini pro tempore per copulam importato: ampliationem vero esse usurpationem termini pro omni tempore, & distractionem tandem esse usum termini pro tempore alio, quam quod per copulam denotatur. Quoniam has adfectiones copulae potius quam terminorum esse, libenter concedamus. Adfectiones istas nosse multum juvat ad intelligendum propositionum sensum, sicut infra de propositione audiemus.

§. 11.

Restrictio quid? quid diminutio?

Restrictio est reductio termini a majori ad minorem extensionem. Ejusmodi autem reductio fieri

feri potest vel per additionem nominis adjectivi, ut marmor *laevigatum*: vel addendo casum obliquum v. g. Pallium *Petri*. Corona *Imperatoris Romani*: vel per expressionem circumstantiae loci, aut temporis, uti Episcopus *Fuldensis*. Haereses *noviter exortae*: vel per adjectionem denique signi particularis v. g. *quidam* pauperes, *aliqua* secta &c. Terminus communis per praefixionem pronominis demonstrativi singularis evadit. Diminutio termini est acceptio rei per terminum significatae non secundum omnes, sed secundum aliquam ejus partem v. g. si dicam: *Aethiops est albus secundum dentes*. Ubi notandum est, saepe diminui seu diminutive sumi terminum, licet particulae diminuentes minime addantur. Ex termino seu diminuto seu restricto oritur, quod vocant, *dictum secundum quid*, quod ad elidendas Sophistarum argutias probe advertendum est.

§. 12.

Alienatio quid?

Alienatio est translatio termini a propria significatione ad alienam v. g. *rugiet Leo de tribu juda*. Terminos seu voces translatas errorum facile causas esse posse, & ab his proinde abstinendum esse Philosopho, supra jam dictum est.

§. 13.

Quid subpositio, & quotuplex?

Subpositio est acceptio termini seu (ut ajunt) vocis in oratione positae pro suo significato. Duplex vero vocis significatum communiter distinguunt, *primarium* scilicet, reale seu tale, ad quod indicandum

dum vox primitus instituta est, & *secundarium*, intentionale seu tale, quod praeter significatum vocis primum eidem per artem postea fuit adtributum. Sic esse *creaturam constantem mente & corpore physice unitis* significatum hominis primum, esse vero *speciem, subjectum aut praedicatum propositionis*, significatum hominis secundarium est. Unde Subpositio primum duplex statuitur personalis scilicet & simplex. Subpositio personalis est acceptio vocis pro significato primario; acceptio vero vocis pro significato secundario subpositio simplex est.

§. 14.

Divisiones variae subpositionis.

Subpositio porro personalis singularis alia, alia communis est. Et subpositio *communis* in universalem & particularem, *universalis* in distributivam & collectivam, *distributiva* in distributivam in sensu absoluto & in sensu accommodato, item in distributivam pro singulis generum & pro generibus singulorum, & *particularis* tandem in disjunctivam & disjunctam subdividitur.

§. 15.

Species Subpositionis adsignatae exponuntur.

Ut vero, quid adsignatae subpositionis species esse dicantur, tyrones, in quorum gratiam haec unice adferuntur, mente comprehendant, seorsim illas nunc exponimus. Ac primo quidem subpositio singularis esse dicitur acceptio vocis pro re una certa ac omnimode determinata. v. g. In hac propositione: JOSEPHUS II. Romanorum imperator est;
aut

aut etiam in ista: *hic homo* inter omnes eminet. Subpositio communis est acceptio termini seu vocis communis pro suis inferioribus, & quidem *universalis*, si pro omnibus aut plurimis saltem ex inferioribus; si vero pro uno solum alterove ex inferioribus accipiatur, particularis est. Sic subjectum propositionis sequentis: *omnis homo naturaliter appetit beatitudinem*. Universaliter; hujus vero: *quidam pauperes egestatem aequae sustinent*. Subponitur particulariter. Subpositio universalis distributiva est acceptio termini seu vocis pro suis inferioribus seorsim: collectiva vero pro illis simul sumtis. Utriusque exemplum datur in propositionibus sequentibus: *Milites ad vim hostium a patria repellendam conscribuntur, & communibus stipendiis aluntur. Milites constituunt exercitum*. Quarum primae subjectum distributive, collective vero subjectum alterius subponitur. Subpositio distributiva in sensu absoluto est acceptio termini communis pro inferioribus omnibus nullo excepto. Ita distributive in sensu absoluto accipitur subjectum propositionis sequentis: *omnis homo naturaliter aversatur malum*. Subpositio distributiva vero in sensu accommodo est acceptio termini communis pro suis inferioribus non absolute omnibus sed ita, ut unum alterumve inferius sit excipiendum: quemadmodum subponitur subjectum hujus propositionis: *omnis homo peccavit in Adam*. Subpositionis distributivae pro singulis generum exemplum habes in propositionibus modo adductis. Subpositionis autem distributivae pro generibus singulorum specimen accipe ex propositione sequenti: *omne animal fuit in arca Noe*: ubi per omne animal non omnia individua, sed animalium solum species omnes indicantur. Subpositio disjunctiva est acceptio termini communis pro uno

alterove solum ex ejus inferioribus ita tamen, ut singula disjunctive enumerando ad illud perveniri queat in quo, sicut ajunt, verificetur propositio. v. g. in hac propositione, *aliquis Apostolus prodidit Christum Magistrum suum.* Subpositio vero disjuncta est acceptio termini communis pro uno alterove ex inferioribus, ita ut singula disjunctive enumerando ad nullum perveniri possit, in quo verificetur propositio. v. g. *Aliquis calamus est necessarius ad scribendum &c.* Quis hic cum Viro quodam celeberrimo, ohe jam satis est! non exclamet? At restant aliqua necessario adhuc exponenda.

§. 16.

Observanda pro terminorum subpositione dignoscenda.

Ad dignoscendam termini cujuscunque subpositionem adverte sequentia 1. locum termini in propositione: an scilicet subjectum sit, an vero praedicatum: si praedicatum; adverte 2. an propositio affirmativa sit, an vero negativa. Praedicatum namque propositionis affirmativae disjunctive, distributive vero subponitur praedicatum propositionis negativae. Si subjectum; adverte 3. an & quale ei signum sit praefixum, an universale, an particulare. Si nullum subjecto signum praefixum sit, ejus subpositio ex sola praedicati ad illud relatione aestimanda est. Si vero signum habeat praefixum, ex signo simul & praedicati ad illud relatione judicanda est ejus subpositio. De praedicati tamen ad subjectum relatione infra dicitur.

* * *

* *

LIBER